

Baptista Teológiai Akadémia

**Jézus Krisztus kommunikációja,
mint az emberi kommunikáció
mintája**

Szakdolgozat

Készítette: Sinka Csaba

Témavezető tanár: Dr. Veres Sándor

Budapest

2001

Tartalomjegyzék

TARTALOMJEGYZÉK	1
BEVEZETÉS, PROBLÉMAFELVETÉS	4
VALAKI ELŐTTÜNK JÁR.	4
INFORMÁCIÓS ÖZÖNVÍZ	5
ROMLOTT KOMMUNIKÁCIÓ.....	6
A DOLGOZAT FELÉPÍTÉSE.....	8
„NEM LEHET NEM KOMMUNIKÁLNI”	10
A KOMMUNIKÁCIÓ ALAPTÉTELEI.....	10
A BESZÉDAKTUS-ELMÉLETRŐL	12
A KOMMUNIKÁCIÓ ALAPFUNKCIÓI	13
PRÓBÁLKOZÁSOK MODELLEK FELÁLLÍTÁSÁRA.....	14
AZ I. A. RICHARDS ÁLTAL VÁZOLT KOMMUNIKÁCIÓS MODELLEK	16
<i>A kommunikáció bowling-modellje.....</i>	<i>17</i>
<i>A kommunikáció pingpong-modellje</i>	<i>18</i>
<i>A kommunikáció „Amerikából jöttem, mesterségem címere” - modellje.....</i>	<i>19</i>
EGY KERESZTYÉN MODELL	20
<i>Kommunikációs szűrő.....</i>	<i>23</i>
<i>A szűrő működése</i>	<i>24</i>
A KOMMUNIKÁCIÓ, MINT HERMENEUTIKAI MEGKÖZELÍTÉS.....	25
JÉZUS KOMMUNIKÁCIÓJA	27
A BIBLIA A KOMMUNIKÁCIÓRÓL	27
<i>Ószövetség</i>	<i>27</i>
<i>Újszövetség</i>	<i>28</i>
KI KOMMUNIKÁL AZ EVANGÉLIUMOKBAN?.....	30
<i>Inkarnációs kommunikáció.....</i>	<i>30</i>
<i>Az evangéliumok, mint kommunikációs szituációk dokumentumai.....</i>	<i>31</i>
ÁLTALÁNOS MEGFIGYELÉSEK.....	32
<i>Hogyan keltette fel Jézus a figyelmet?.....</i>	<i>32</i>
<i>Jézus párbeszédei</i>	<i>33</i>
<i>Jézus kérdései</i>	<i>34</i>
<i>Jézus nem verbális üzenetei.....</i>	<i>35</i>

Jézus mimikája.....	36
Jézus tekintete.....	36
Jézus gesztusai.....	37
A tértökök szerepe	38
EGY KIVÁLASZTOTT BESZÉDAKTUS	40
<i>Jézus és a samáriai asszony (Jn 4:1-42)</i>	40
Jézus jellemvonásai a János 4 alapján	42
Az adaptáció törvénye János 4 alapján	42
KOMMUNIKÁCIÓNK HELYREÁLLÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI	45
MI TÖRTÉNT OTT A KERTBEN?	45
A KERESZTYÉN KOMMUNIKÁCIÓ	45
<i>A keresztyén kommunikáció sajátossága</i>	46
A küldetés: kommunikálni.....	47
Feladatunk a kommunikáció	47
Kommunikációs módszereink.....	48
Kommunikációs üzenetünk.....	49
A kommunikáció hatásai	49
<i>A jelenlegi helyzet</i>	50
<i>Néhány megfontolható tanács</i>	52
ÖSSZEGZÉS	53
TÁBLÁZAT-, ÉS ÁBRAJEGYZÉK	54
BIBLIOGRÁFIA	55

Bevezetés, problémafelvetés

Valaki előttünk jár...

Jeruzsálemből bandukolt hazafelé két tanítvány. Beszélgettek. Volt miről társalogni: tele volt történésekkel az utóbbi pár napjuk. Mesterüket elfogták, elítélték, keresztre feszítették. Pedig olyan ígéretes volt minden... Ekkor valaki csatlakozik hozzájuk. Egy idegen. Kérdésével bekapcsolódik beszélgetésükbe, és most derül fény a két tanítvány lelkiállapotára. Először is mélységesen csodálkoznak azon, hogy az idegen semmit sem tud azokról az eseményekről, amelyek őket lelkük legmélyéig felkavarták. Azután elárulják Mesterükre vonatkozó reménysegeiket és ezekben való keserves csalódásukat, el addig, hogy az asszonyok híradását is említik, sőt még a sírnál tett látogatásukról is beszámolnak. De bármilyen közel áll egymáshoz a két témakör, a legcsekélyebb „átütés” sem történik a lelkivilágukban. Lelkileg tehetetlenek. Szavaik summája az, hogy mindeddig nem látta senki azt, akinek a teste különben a sírban valóban nem volt ott.

Az idegen váratlanul kemény szavakkal veti szemükre értetlenségüket és lelki bénultságukat. A feltámadás alapjaként először ő is az Írásokra hivatkozik, ha nem is utal ezekre részletesen. A tanítványok szeme még mindig nem nyílik meg, de valami különleges folyamat indul meg a lelkükben: mély vonzódást éreznek az iránt, aki Mesterük elvesztése óta először szól így hozzájuk. Amikor útítársuk Emmausba érve „úgy tesz, mintha tovább készülné menni”, akkor már nem akarják elengedni: a késői időpontra hivatkozva nyomatékosan marasztalják. A különös ismeretlen iránti tisztelet is indítja őket, amikor asztalukhoz ültetik, de itt hamarosan kitűnik, hogy nekik volt szükségük az ő társaságára. Ugyanis helycsere történik: a vendéglátók vendégekké, a vendég gazdává, családfővé lesz.

Ki ez a Mester, akit ebben a pillanatban végre felismernek tanítványai? Honnan jön a határozottsága? Miket tett, míg köztük volt, hogy nem csak szavainak, de mozdulatainak is ekkora jelentősége volt?

Ki ez a Krisztus, akinek olyan összetett, gazdag, és változatos szellemisége volt, hogy képes volt ötezer ember figyelmét úgy lekötni, hogy egyszer egész napon át étlen-szomjan hallgatták, úgy, hogy teljesen elfelejtkeztek éhségükről? Ki ez a Krisztus, aki – bár tudta ma-

gáról, hogy király¹ – mégis úgy beszélgetett el egy koldussal is, mint a társa, „kollégája”? Ki ez a Krisztus, aki azt a tanítványát, akit egyszer ördögnek nevezett, s aki háromszor megtagadta őt, azzal bízza meg, hogy az ő egyházának alapja legyen, és bízik abban, hogy az ő egyházán „a pokol kapui sem vesznek diadalt”? Ki ez a Krisztus, aki áttekint a testi formákon, és mindig a lelket keresi, a lélekhez beszél? Ki ez a Krisztus, aki egyszerre nézett felfelé, az Atyára, és vízszintesen, az előtte álló emberre?

Ezek a kérdések dolgoztak bennem, mikor elhatároztam, hogy dolgozatomban témája Jézus Krisztus lesz, és az ő különleges, és egyedülálló kommunikációja. Meggyőződésem, hogy döntő változások következhetnek be életünkben, kapcsolatainkban, ha jobban megértjük, hogyan kommunikált a földre szállt Isten.²

Információs özönvíz

A mai ember a kommunikációs lehetőségek bővületében él. Hétköznapi beszélgetéseink gyakori témáját a televízióból, rádióból látott-hallott hírek, műsorok adják. A mai Magyarországon már nehéz úgy bemenni egy üzletbe, vagy utazni távolsági autóbuszon, hogy ne szóljon a háttérben valamilyen kereskedelmi rádió. Valaki ezt a jelenséget „auditív környezet-szennyezésnek” nevezte. De van vizuális párja is ennek: nem tudunk úgy munkahelyre, iskolába menni, hogy közben ne látnánk óriásplakátokat, táblákat, üzeneteket, melyeket lehetetlen nem elolvasni, hiszen épp az a terve a készítőjüknek, hogy megragadják a figyelmet. Az utóbbi évtizedek folyamán a kommunikációs utak a közvetlentől a távkontaktus felé tolódtak el. Ez az általános tendencia a jövőben folytatódni látszik.³ A mobiltelefon egyre nélkülözhetlenebbé válik a sikeres élethez. A számítógépre pedig nyugodtan kimondhatjuk, hogy nélkülözhetetlen.

De nem csak segítenek ezek. A számtalan üzenet egyfajta „információs özönvízzé” duzzadt, mely képes elsodorni nem hívőt és hívőt egyaránt. Ráadásul ez a víz nem csak a

¹ Mikor magáról beszél, hallatlan szuperlatívuszokat használ: „Az ég, és a föld elmúlnak, de az én beszédeim soha el nem múlnak”, „Én és az Atya egy vagyunk”, „Aki engem lát, látja az Atyát”, „Senki sem mehet az Atyához, hanem csak énáltalam!”, „Én vagyok az út, igazság, és az élet.”, „Nálam nélkül semmit sem cselekedhettek.”

² Ösztönzőleg hatott rám, amit Kádár Zsolt, református lelkész ír egy cikkében (A keresztyén kommunikáció sajátossága, Theologiai Szemle, 1993. 5. szám, 265. o.): „*Amit (Jézus) szól és tesz, s ahogyan szól és cselekszik, modellértékű minden további kommunikáció számára, mely az evangélium továbbadására kapott megbízatásban és felhatalmazásban igyekszik hűséggel eljárni.*”

³ Dr. Hellmuth Benesch: Pszichológia, SH atlasz, Springer-Verlag, Bp., 1994, 209. o.

mennyisége miatt pusztít, hanem gyakorta mérgeket is tartalmaz. ROLF ZERFASS így fogalmaz:⁴ „*Még soha nem élte át ennyi ember ilyen élénken a tudati manipuláció és a nyelvi elidegenedés veszélyét – miközben ugyanakkor végtelenül sokan tehetetlenül ki vannak szolgáltatva annak*” A szerző ezzel rámutat, hogy emberek milliói nincsenek tudatában annak, hogy manipulálják őket.

A felelősségtudat némileg talán felébredt már a tudományok területén. Ma a kommunikációkutatás egyre fontosabb szerepet tölt be a tudományok között. Átfogó jellege miatt a kommunikáció kérdésköre megjelenik az antropológia, biológia, fiziológia, filozófia, filológia, szociolingvisztika, művészettörténet, publicisztika, közgazdaságtan, informatika, sőt még a kémia, fizika, matematika terén is.⁵ A kommunikációelmélet nem szorítható be egy vagy két diszciplína terminusai közé. A téma iránti érdeklődés egyik oka az lehet, hogy az egyre nyomasztóbb méreteket öltő individualizmusból csak az vezethet a közösség irányába, ha megtanuljuk kapcsolataink létrehozásának, fenntartásának, mélyítésének alapelveit. Mindezt már a „kommunikáció” szó etimológiája is sugallja.⁶

Romlott kommunikáció

Honnan lehet fogalmunk róla, hogy kommunikációnk nem megfelelő? Társadalmi problémáinkat, de személyes gubancainkat is könnyű levezetni abból, hogy rosszul kommunikálunk.

A Szentírás is tud a beszéd jelentőségéről:

„*Élet és halál van a nyelv hatalmában, amelyiket szereti az ember, annak a gyümölcsét eszi.*” (Péld 18:21)

Az Isten képeire teremtett ember férfi és nő, társas lény.⁷ Az ember istenképüisége felelősséget is jelent. Az Újszövetség is meglepően nagy hangsúllyal beszél a kimondott szó fele-

⁴ Rolf Zerfass: Nevedet hirdetem, *A homiletika alapelemei*, Szent István Társulat, Bp., 1995, 31. o.

⁵ Kádár Zsolt: A keresztyén kommunikáció sajátossága, *Theologiai Szemle*, 1993. 5. szám, 258. o.

⁶ A *communicatio* latin szó, jelentése: közlés, híradás, átadás, értesítés, értesülés, érintkezés, kapcsolat, összeköttetés, közzététel. A „co” prefixum, hasonlóan a *communio*, *communitas*, *communicare* szavakhoz a közösségi jellegre utal, nevezetesen arra, hogy bármilyen kommunikációhoz egynél több résztvevő alany szükséges. A *communio* és a *communicatio* szavak egymáshoz igen közelálló jelentést tükröznek.

⁷ Emelkedettebb értelemben, mint egy nagy sikerű szociálpszichológiai könyv eredeti címe jelzi: *The Social Animal* (magyarul: Elliot Aronson: *A társas lény*, Közg. és Jogi Könyvkiadó, Bp., 1998)

lősségéről: „Mert sokat vétkezünk mindnyájan: de ha valaki beszédében nem vétkezik, az tökéletes ember, meg tudja fékezni az egész testét.” (Jak 3:2)

Beszédünk a belsőről árulkodik:

„Mert amivel csordultig van a szív, azt szólja a száj.” (Mt 12:34b)

Jézus tanítványainak azt tanította a beszédről:

„Ellenben a ti beszédetekben az igen legyen igen, a nem pedig nem, ami pedig túlmegy ezen, az a gonosztól van.” (Mt 5:37)

SZÜCS FERENC figyelmeztet, hogy itt „nem arról van szó, hogy a valóság fehér és fekete, hanem csupán arról, hogy aki beszél, annak egyértelmű és hiteles tanúnak kell lennie.”⁸

A Mindenható Isten már a történelem kezdetén bemutatta, hogy ha a kommunikáció sérül, akkor az embereket összekötő híd sérül. Ha ez a híd ingatagabbá válik, az emberi lét egyik legalapvetőbb szüksége szenved hiányt: én megértsem a másik embert, és a másik ember megértsen engem. „Menjünk csak le és zavarjuk ott össze a nyelvüket, hogy ne értsék egymás nyelvét!” (1Móz 11:7). De az emberi gonoszság miatt a bábéli eseménynek be kellett következnie. S ennek hatására aminek eredetileg kapcsolatteremtő funkciója volt, éppen az működött később gátként.

Ma a gátakat nem csak abban, illetve főként nem abban látjuk, hogy más nemzet más nyelven beszél. Gátjaink saját országunk lakosaival szemben is megjelennek. A meg nem értés óriási károkat okoz egyéni és társadalmi szinten egyaránt. Ma népbetegség a kommunikációs analfabétizmus. Ezzel kapcsolatban érdemes végiggondolni LUKÁCS LÁSZLÓ figyelmeztető sorait:⁹

"A fejlődő országokban hatalmas erőfeszítéseket tesznek az analfabétizmus leküzdésére. Az információs társadalmakban a kommunikációs analfabétizmust kellene legyőzni: megtanítani az embereket arra, hogy értékesen használják fel a kommunikáció új eszközeit, lehetőségeit — életük gazdagítására, nem pedig pusztítására."

A pusztítás ugyanis valós veszély, ahogy EDUARDO GALEANO fogalmaz:¹⁰

"Az információs korban az információ birtokosai a kommunikációt a hatalom monológjává redukálják". LUKÁCS LÁSZLÓ ehhez teszi hozzá: *"A tömegek agymosását és manipulálását látványos erőszak nélkül, behízselgően és észrevétlenül lehet elvégez-*

⁸ Dr.Szücs Ferenc: Teológiai etika, Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya, Bp., 1993, 155. o.

⁹ Gáncs Péter: A hit kommunikációból van, Lelkipásztor, 1998. szeptember, 325. o.

¹⁰ Ugyanott.

ni. A holnap háborúit nem rakétákkal és repülőgépekkel fogják vívni, hanem multimédiás eszközökkel..."

Ki ne tapasztalná saját bőrén, hogy az információ valóban formál, sőt gyakran deformál minket? Ezért idézi joggal KOVÁCS FERENC, az oslói egyetem médiatanára a Magyar Felsőoktatás című szaklapban az Internetről megjelent írásában egy ERIKSEN nevű antropológus felhívását: *"Védekezni a nemkívánatos információáradat ellen lassan szükségesebb, mint információt szerezni"*. „Több olyan német lelkészbarátom van – írja a cikk szerzője –, aki családja védelmében száműzte a televíziót lakásából.” GÁNCS PÉTER szerint sem ez a probléma megoldása, de *„mindenképpen jelzésértékű minden ilyen tiltakozás a sokszor valóban nyomasztó, közösségromboló TV- és videóterrorral szemben."*

A dolgozat felépítése

A dolgozat alapfogalma, a kommunikáció meglehetősen nehezen definiálható, kiforratlan terminus. BUDA BÉLA így fogalmaz: *„Mai ismereteink szerint a kommunikáció annyira általános és mindenütt jelenlevő arculata az emberi életnek és a társadalomnak, hogy róla önmagában és általánosságban csak igen elvontan lehet beszélni. Elvont formában pedig a kommunikáció fogalma már sokat elveszít abból a sajátos jelentőségéből, amely konkrétabb, körülírtabb alkalmazásában rejlik."*¹¹ Könyvében ez a kezdő állítás igazolást nyer, mivel a neves pszichiáter arra vállalkozott, hogy kidolgozza a kommunikáció általános elméleti modelljét.

Látjuk tehát, hogy a fogalom definiálása nagyon nehéz, és egy meghatározás gyakran félrevezető is lehet. Ezért sokkal gyümölcsözőbb, ha leírjuk, körülírjuk a kommunikációt, mintsem hogy egyetlen definíciót próbálnánk megfogalmazni. Dolgozatom első részében erre törekszem. Igyekszem vázlatosan bemutatni a szekuláris kommunikációkutatás legfontosabb alapelveit, megemlítek néhány keresztyén kísérletet a fogalom behatárolására, majd kissé részletesebben bemutatok két könnyebben érthető megközelítést. Ezután egy rövid hermeneutikai utalás tesz.

¹¹ Buda Béla: A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei, Animula kiadó, Bp., 1994, 13. o.

Ezek után – építve az első részben lerakott alapokra – a Biblia kommunikációs jellegére szeretnék rámutatni. Innen rátérek magára a jézusi kommunikáció elemzésére. A feladat komplexitása, nagysága túlhalad szerény lehetőségeimen. Ezért szeretnék néhány megjegyzést tenni, melyekkel jelenlegi munkám módszereit jelölöm ki. Mivel a dolgozat gyakorlati orientációjú, a jézusi kommunikáció elemzésekor nem az eredeti szövegből vezetem le minden esetben az eredményeket. Ennek ellenére szeretnék építeni az exegetikai alapokra, melyek helyes mederbe terelhetik gondolkodásunkat egy bibliai szakasz vizsgálatakor. A másik, hogy amikor egy konkrét evangéliumi szakaszt vizsgálok, nincs lehetőségem összevetni azt a többi evangéliumban található párhuzamos szakaszokkal is, bár biztos vagyok benne, hogy ebből is fontos következtetéseket lehetne levonni. A harmadik, hogy a kommunikáció társas jellegéből következően figyelmen kívül hagyok két dolgot: egy ebből a szempontból másodlagos területet: Jézus tanításának, példázatainak kommunikatív aspektusait (például a példázatok képszerűségének, mint az egyszerűsítés fontos módszerének elemzését, illetve a szimbólumhasználat jelentőségét). Ez egy másik tanulmány tárgya lehetne. Illetve nem foglalkozok Jézus szóhasználatában megjelenő retorikai, stilisztikai elemekkel, stílusalakzatokkal. S mivel elsősorban az evangéliumi leírásokra szeretnék támaszkodni, arra sem térek ki ebben a dolgozatban, hogy Jézus hogyan vette át az addig használt kommunikációs formákat, és hogyan alkalmazta azokat új módon, miként töltötte meg azokat tartalommal.

Munkám harmadik fő részében missziológiai aspektusból szeretném vizsgálni a kommunikációt, lehetőleg a Jézustól tanultakra alapozva. Abból a meggyőződésből teszem ezt, hogy az egész témának véleményem szerint itt van a legnagyobb gyakorlati jelentősége. Végül röviden bemutatom a kommunikáció egyéb teológiai aspektusait.

A dolgozatot rövid összegzés zárja.

„Nem lehet nem kommunikálni”

Így hangzik a kommunikációelmélet egyik (legismertebb) alaptétele. Ez a gondolat ráébreszthet minket arra, hogy tulajdonképpen mindig kommunikálunk. S ha ez ennyire mindennapos tevékenységünk, akkor érdemes figyelmet fordítani rá. Kezdjük az alapoknál.

A kommunikáció alaptételei

Az emberi kommunikáció kutatásában alaptételként kezelt megállapításokat az amerikai Palo Alto-i iskola jeles képviselői: PAUL WATZLAWICK, JANET HELMICK BEAVIN, DON D.JACKSON dolgozták ki. A Palo Alto-i irányzatot a szakirodalomban a kommunikáció formális iskolájának, vagy interperszonális kommunikációelméletnek nevezik.¹² Az axiómákat az emberi kommunikáció gyakorlatáról szóló művükben foglalták össze.¹³ Az eddig megismert alaptételek:¹⁴

1. *Nem lehet nem kommunikálni.*

Még a hallgatás is jelez valamit. Az embernek a kommunikáció alapvető jellemvonása.¹⁵

2. *Minden kommunikációban jelen van egy tartalmi, és egy kapcsolati összetevő.*

A közlés szintje a tartalmi szint. A másik szint egy magasabb elvontsági rétegben minősíti az előzőt. Ez a viszony-meghatározó szint megmondja, hogyan kell a „szolgáltatót adatokat” értelmezni. Például egy elhangzott mondatot parancsnak, vagy esetleg tréfának kell-e tekinteni.

3. *Az emberi viszonyok természetét a partnerek két- vagy többoldalú kommunikációs cseréjének tagoltsága (interpunkciója) határozza meg.*

¹² Buda Béla: A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei, Animula kiadó, Bp., 1994. 15. o.

¹³ Pragmatics of Human Communication, 1967

¹⁴ Fercsik Erzsébet-Raátz Judit: Kommunikáció szóban és írásban, Korona Nova kiadó, Székesfehérvár, 1993, 18-19. o.

A befogadó viszonyulás a közlőhöz és az üzenethez folyamatos, így interpunkciója is az. Ez állandóan alakítja a köztük levő viszonyt. Érvényes ez az alaptétel a közlő számára is, ezért a kommunikáció cirkuláris.

4. *A kommunikáció digitális és analóg rendszerek által jut kifejezésre.*

Ezek a fogalmak a számítógép nyelvéből kerültek át. A digitális kifejezés olyan tulajdonságokat jelent, ahol a kód részeire, összetevőire bontható, és a köztük levő összefüggés leírható. Ezek főként a nyelvre jellemzők. Az analógiás kód tágabb, nem lehet részekre bontani. Az ilyen típusú kód segítségével megy végbe a művészi ill. a nem verbális kommunikáció.

5. *A kommunikáció, mint folyamat, kéttípusú lehet:*

- *egyenrangú, szimmetrikus*
- *egyenlőtlen, komplementer*

Az elsőnél a partnerek viszonya egyenlő, (például osztálytársak, barátok, munkatársak). A másodiknál a felek közötti különbségen, az egyik vagy másik fél nagyobb befolyásán van a hangsúly (például tanár-diák, felnőtt-gyerek, főnök-beosztott).

A harmadik tétel kiemelkedő abból a szempontból, hogy segítségével egy táblázatba lehet rendezni a többi:

Tartalom	Kapcsolat
Amit mondok	Ahogy mondok
Digitális	Analóg
Verbális csatorna	Nem verbális csatorna
Értelmi	Érzelmi
Szavak	Interpunkció
Kommunikáció	Metakommunikáció

1. Táblázat: A kommunikáció tartalmi és kapcsolati összetevői

¹⁵ A skizofrénia egyik fő okaként azt hozzák a pszichológusok, hogy a skizofrén beteg épp azt kísérli meg, hogy megszüntesse kommunikációját. A betegség ebből a lehetetlen próbálkozásból ered.

A beszédaktus-elméletről

Az európai kultúrát átitatja az a hit, hogy a szavak és a tettek az élet két külön szféráját képviselik. Szólásainkban is megjelenik ez. Gyakran mondják valakiről: nem a szavak, a tettek embere.

A beszédaktus-elmélet ezt a két mereven elválasztott területet próbálja összevonni. A kommunikációt éppúgy cselekvésnek tekinti, mint bármely más tettet. Az elmélet leggyakrabban használt példája a házasságkötésnél kimondott „igen”. Amikor ezt kimondjuk, már cselekedtünk is, méghozzá életre szólóan.

Az elmélet alapja az a gondolat, hogy verbális megnyilatkozásokat két nagy csoportra lehet osztani:

1. A nyelven kívüli világ leírása. Ezek *leíró*, vagy *konstatáló* megnyilatkozások, *lokúciós aktusok* (például „A fű zöld.”).
2. Olyan megnyilatkozások, melyek segítségével cselekszünk. Ezek a *performatív* megnyilatkozások, *illokúciós aktusok* (például „Bocsánatot kérek.”).

A beszédben a második típusú megnyilatkozások fordulnak elő többször. HORÁNYI ÖZSÉB egy tanulmányában¹⁶ összegyűjtött jó néhányat ezekből. Talán nem felesleges bemutatni ezt a listát:

Állítás, bántás, bátorítás, befolyásolás, beiratkozás, benevezés, beszámolás, bevallás, bocsánatkérés, célzás, célozgatás, csábítás, csalogatás, csúfolás, dicsérés, elbeszélés, elismerés, elítélés, elnevezés, előléptetés, elsiratás, eltiltás, elutasítás, esküvés, érvelés, évődés, felelősségre vonás, felháborodás hangoztatása, felhívás, félrevezetés, felszólítás, fenyegetés, figyelemelterelés, figyelmeztetés, fogadalomtevés, fogadás, fohászzkodás, felszentelés, gúnyolódás, hazudozás, hitegetés, idegesítés, ígérés, imádkozás, incselkedés, ironizálás, ítézés, jellemzés, kényszerítés, kérdezés, kérdőre vonás, kérés, megkérés, kicsinyítés, kicsúfolás, kimagyarázás, kíváncsiskodás, könyörgés, követelés, lekicsinylés, magyarázás, magyarázgatás, magyarázzkodás, megmagyarázás, megalázás, megalázkodás, megbántás, megbocsátás, megdicsérés, megengedés, megfogadás, megígérés, megítélés, megkérdezés, megnevezés, megnevetetés, megnyugtatózás, megrovás, megsértés, megsértődés, megszegyenítés, megszentelés, megszidás, megtiltás, megvallás, megvigasztalás, megszarolás, nagyítás, nevelés, óhajlás, panaszkodás,

parancsolás, pletykálkodás, rábeszélés, rimánkodás, sértés, sértegetés, szidás, szidalmazás, simogatás, sírás, siránkozás, sírdogálás, szitkozódás, tanítás, tiltakozás, tiltás, tréfálkozás, utánczás, utasítás, üldözés, vágyakozás, vigasztalás, zavarba hozás, zsarolás.

Egy ilyen lista áttekintése után egyáltalán nem lephet meg bennünket a megállapítás, hogy „*a kommunikációnak nem a morfémák, szavak, mondatok, hanem a beszédaktusok az egységei.*”¹⁷

A kommunikáció alapfunkciói

A nyelvi kommunikáció alapfunkcióit JAKOBSON határozta meg.¹⁸ Ezek a beszédben nem választhatók mereven szét, de a megnyilatkozás típusától függően egyik vagy másik előtérbe kerülhet.

- ◆ Az *emotív* (érzelmi) funkció a beszélőnek az üzenettel kapcsolatos érzelmeit, indulatait, hangulatait fejezi ki.
- ◆ A *konatív* (felhívó) funkció a címzetre irányul, annak befolyásolására szolgál. Ilyen a megszólítás, felszólítás, meghívás, tudakozódás stb.
- ◆ A *fatikus* funkció a kommunikáció létrehozására, fenntartására, meghosszabbítására vonatkozik. Ide tartozik a köszönés, megszólítás, bemutatás stb.
- ◆ A *metanyelvi* funkció a kódra utal, a nyelv segítségével magáról a nyelvről szól a kommunikáció.
- ◆ A *poétikai* funkció az üzenetet hordozza, amennyiben a nyelvi megformáltsággal esztétikai hatást érünk el.
- ◆ A *referenciális* (közlő, tájékoztató) funkció a kontextussal van kapcsolatban: útbaigazítás, hirdetés, üzenetközvetítés, előadás stb.

LUFT és INGHAM egy vizsgálata során¹⁹ az interakció-viszonyban négy fontos állomást különböztetett meg:

¹⁶ Béres István - Horányi Özséb (szerk.): Társadalmi kommunikáció, Osiris kiadó, Bp., 1999, 68. o.

¹⁷ Pléh Csaba - Síklaki István - Terestyéni Tamás (szerk.): Nyelv-kommunikáció-cselekvés, Osiris kiadó, Bp., 1997, 13. o.

¹⁸ Fercsik Erzsébet-Raátz Judit: Kommunikáció szóban és írásban, Korona Nova kiadó, Székesfehérvár, 1993, 13. o.

¹⁹ Dr.Hellmuth Benesch: Pszichológia, SH atlasz, Springer-Verlag, Bp., 1994, 213. o.

Amit csak én ismerek	Amit mások ismernek
Amit mások ismernek, számomra azonban ismeretlen	Ami általában ismeretlen

A négy terület más néven:

Intimszféra	Nyilvános személy
Vakfolt	Zárt tartomány

2. Táblázat: Az interakció-viszony négy területe

A vakfolt tartalmazza a személy kommunikációs sémáit, melyekről általában nincs az embernek tudomása, ezért ez a terület meglehetősen nagy. Fontos a segítségnyújtás, hogy ez minél kisebb legyen.

Ezt az ábrát tanulmányozva egy kérdés merült fel bennem. Vajon Jézus látta a mindenki elől elzárt tartományt? Azt megállapíthatjuk, hogy jobban ismerte egy beszélgetőpartnerét, mint bárki más. Erre a későbbiekben visszatérek majd a samáriai asszonnyal zajlott beszélgetés elemzésekor.

Próbálkozások modellek felállítására

Egy ilyen komplex fogalom vizsgálatakor különösen is szükségünk van modellekre. Tisztában kell azonban lennünk vele, hogy egyetlen modell sem tudja illusztrálni a kommunikációs folyamat összes aspektusát. A következő felsorolásban KÁDÁR ZSOLT kutatásaira támaszkodom.²⁰

²⁰ Kádár Zsolt: A keresztyén kommunikáció sajátossága, Theologiai Szemle, 1993. 5. szám, 258-267. o.

RAYMOND W. MCLAUGHIN egyike azon tudósoknak, akik az elmúlt évtizedben először foglalkoztak modern kommunikációelmélet kidolgozásával úgy, hogy kutatásaik eredményeit az egyház, a keresztyén teológia szolgálatába állították. MCLAUGHIN kommunikációval kapcsolatos nézete egészen Arisztotelészig megy vissza, amikor kimondja: a kommunikáció célja a meggyőzés, befolyásolás. E nézete miatt a konzervatív amerikai baptista professzor számos kritikát kapott.

Az egyházi kommunikáció másik ismert teoretikusa az amerikai WILLIAM F. FORE. Nézete szerint a kommunikáció egy olyan folyamat, amelyben kapcsolatok épülnek ki, ezek a kapcsolatok módosulnak, vagy megszűnnek a jelentések kibővülése, vagy redukálódása nyomán.

FORE-hoz hasonlóan vélekedik ROBERT E. WELLER, aki utal arra, hogy a kommunikációt folyamatként kell felfognunk. Ez a folyamat az üzenetnek az eredeti szövegösszefüggésben való megértését jelenti, amely a saját kulturális háttérünk, felfogásunk által megszűrve bocsátunk át. Egyúttal tudatában vagyunk annak, hogy a mi közlésünknek ugyancsak át kell áramolnia az üzenet címzettjeinek hálóján.

A kommunikáció közlemények révén történő interakció – állapítja meg G. GEBNER, amely az embernek a létre, a prioritásokra, az értékekre, és a viszonyokra vonatkozó fogalmával kapcsolatos.

MERIL R. ABBEY a kommunikáció hét szintjét különbözteti meg: átadás, kapcsolatteremtés, visszajelzés, összehasonlítás, elfogadás, belső magatartás, kölcsönhatás.

KAARLA NORDENSTRENG a kommunikáció fogalmának meghatározásakor a „jelentés kicseréléséről” beszél. Elmélete szerint a kommunikáció során két személy a beszélt nyelv által az egyik gondolatvilágból a másikba jelentéseket cserél. Ez a jelentés –átvitel abban az esetben megy végbe, amennyiben a külvilágról leképzett elképzelések „elmondanak” valamit.

DEAN C. BARNLUND szerint a kommunikáció kifejezés azokat az aktusokat jelöli, melyeknek keretében kifejlődik a jelentés az emberben akkor, amikor a „neuromotoros” válasz kialakul, illetve módosul. A kommunikáció szükségszerű, mely által az „én” igyekszik csökkenteni bizonytalanságát, hogy képes legyen hatékonyan cselekedni, védekezni, megerősödni. A kommunikáció, leírása szerint nem reakció valamire, sem nem interakció valamivel, hanem tranzakció, amely által az ember jelentéseket produkál és tulajdonít céljai megvalósítása érdekében.

SOL WORTH és LARRY GROSS tanulmányukban a kommunikációt egy kontextuson belüli olyan társadalmi folyamatként értelmezik, amelyekben jeleket hoznak létre és visz-

nek át, észlelnék és kezelnek olyan közleményeket, amelyből jelentés következtethető ki.

MASANO TODA tanulmánya ugyancsak folyamatként láttatja a kommunikációt. E folyamatban a vezérlés és a megfigyelés keveredik. Az adó információt visz át a céllal, hogy a vevő tudatának állapotát vezérelje, míg a vevő információt vesz azzal a céllal, hogy a feladó tudatának állapotát helyesen reprezentálja.

Az *Encyclopedia Americana* (1991) szócikke a kommunikációt események láncolataként értelmezi, amelyben az üzenet képezi az összeköttetést, a kapcsolódási pontot.

Megállapítható, hogy a kommunikáció elméleti és gyakorlati témájának tudományos elemzése során létrejött az egyik oldalon „az egymással össze nem függő fogalmak és fogalomrendszerek őserdeje, a másikon pedig a megemésztetlen, sok esetben meddő empirikus adatok tömege.” Legalábbis ezt állapítja meg a WESTLEY-MCLEAN szerzőpáros, amikor arra tesznek újabb kísérletet, hogy kidolgozzák az egységes kommunikációs modellt. Bár a kidolgozott modelljük hasznos, mégsem mondhatjuk azt, hogy ez a kommunikációs rendszer-szisztéma általánosan elfogadottá vált.

A következőkben részletesen szeretnék bemutatni két jelentős megközelítést, melyek munkám során komoly eligazítást adtak, hogy közelebb kerüljek ehhez a nehezen elemezhető területhez.

Az I. A. RICHARDS által vázolt kommunikációs modellek

Az anyaggyűjtés során egy igen képszerű megközelítésre bukkantam.²¹ A szerző ötletes analógiákkal igyekszik bemutatni a hagyományos elképzeléseket, illetve a valóságot szerte leginkább megközelítő modellt.

I.A.RICHARDS angol irodalmár, és irodalomkritikus felismerte, hogy gondolkodásunkban a vizuális képzettársítás elemi jelentőséggel bír. A gondolkozást olyan folyamatként írta le, melynek során élményeinket különböző kategóriákba soroljuk. Képzünk csak el: osztályozzuk emlékeinket, mondjuk úgy, ahogy egy halom fényképet szétválogatunk – és ahogy ezt elképzeljük, legtöbb embertársunkhoz hasonlóan, máris képekben gondolkodunk. Mi sem természetesebb, ha mondjuk a *rizikó* szó hallatán ejtőernyősöket képzelünk magunk elé,

ahogy szélsébesen zuhannak a föld felé; vagy egy szegénylős diákot, amint megosztja régi féltelmeit egy új barátjával.

Az az emberi hajlam, hogy képekben gondolkozzunk, arra is nagy hatással van, hogy milyen módon közelítünk a személyek közötti kommunikáció tanulmányozásához. Meghatározhatjuk az interperszonális kommunikációt, mint olyan folyamatot, amely *kölcsönösen elfogadott jelentést hoz létre egyedi szituációkban*, de hogy ez a definíció mennyire „ül”, az egyedül attól függ, kinél milyen képzeteket vált ki. Sokan valamilyen játékként képzelik el ezt a folyamatot. Kommunikációval foglalkozó kutatók *nyelvi játékokra, a játékszabályokra, játékszerű viselkedésre*, sőt még *játékelméletre* is utalnak. Az alább bemutatott három jellegzetes játék példa arra, hogy valójában *mi* is az interperszonális kommunikáció és *mi nem* az.

A kommunikáció bowling-modellje

Amerikában a bowlingozás mozgatja meg a legtöbb embert. Bár nem rendelkezik a tenisz szépségével, vagy a kocogás szokásformáló minőségével, mégis jóval több ember gyakorolja a tarolás technikáját, mint a fonákütés elsajátítását, vagy a hosszútávfutást. Ugyanígy, az üzenetátvitel bowling modellje valószínűleg a legelterjedtebb kommunikációs nézet. Ez azonban nem biztosíték arra, hogy ez helyes is.

A bowling modellben a tekéző az üzenetküldő, aki megcélozza a bábukat – a célközönséget. Aztán útnak indítja a tekét – az üzenetet. Az végiggyurul a pályán – az üzenetet továbbító csatornán; ám a pályán/csatornán levő zavaró tényezők némileg el is téríthetik a tekét/üzenetet. Majd a teke előre kiszámítható módon nekiütődik a mozdulatlan bábuknak, azaz a passzív közönségnek.

A kommunikáció ezen egyirányú modelljében a beszélőnek/tekézőnek ügyelnie kell arra, hogy jól válassza ki a pontosan megfogalmazott üzenetet/tekét és szorgalmasan kell gyakorolnia, hogy minden egyes alkalommal pontosan ugyanúgy küldje el azt. Ez természetesen csak akkor nyer értelmet, ha a célközönség egymással felcserélhető mozdulatlan bábukból áll, amelyek csak arra várnak, hogy szavaink lehangerejlék őket – ám ez nem így van. Egész egyszerűen nem praktikus az a kommunikációelmélet, amely az üzenet tartalmát oly mértékben hangsúlyozza, hogy közben megfeledkezik az emberi viszonyokban rejlő tényezőkről.

²¹ A modellek Emory Griffin megjelenés előtt álló, kommunikációelméleti témájú könyvéből származnak. Az anyagot témavezető tanárom volt szíves a rendelkezésemre bocsátani.

A bowling-analógia azért is hibás, mert a bábuk nem gurítják vissza a tekézőnek a tekét. Az interperszonális kommunikáció a valós életben időnként zavaros, gyakran megjósolhatatlan, és mindig túlmutat a beszélő pusztá cselekedetein. Ez a megfigyelés vezetett néhány kutatót arra az elhatározásra, hogy felállítsák az interperszonális kommunikáció interaktív modelljét.

A kommunikáció pingpong-modellje

A bowlingtól eltérően a pingpong nem szólójáték. Már ez a tény hozzásegíti az interperszonális kommunikáció jobb szemléltetésére. Az egyik játékos feldobja a társalgás labdáját, míg a másik felkészül annak fogadására. Nagyobb koncentrációt és ügyességet igényel a labda fogadása, mint a szerválás, hiszen míg a beszélő/adogató tudja, merre megy az üzenet, addig a hallgató/fogadó nem. Akárcsak a verbális illetve nem verbális üzenet esetében, a csavart labda menete is tűnhet nyílegyenesnek.

A pingpong olyan játék, amelyben a játékosok folyamatosan szerepet cserélnek. Ugyanaz a játékos az egyik pillanatban kezdeményező, a másik pillanatban fogadó, aki saját előző ütésének hatásosságát azon méri fel, hogyan jön vissza a labda. A jó játékhoz szükséges helyzetfelismerés és változtatás hasonlatos a számos kommunikációelméletben leírt visszacsatolási folyamathoz, ám az asztalitenisz analógiája három kiküszöbölhetetlen hiányosságot is rejt magában.

Először is, a pingpongot olyan kontrollált környezetben játsszák, ahol az asztal stabil, a labda mozgása kiszámítható, és a labdát nem téríti el a szél. Ezzel szemben a legtöbb szemtől-szembeni kommunikáció zavaró tényezők egész viharában zajlik.

A második hiányosság az, hogy a játékot csak egy labdával játsszák, amely egy adott pillanatban, egy bizonyos irányba halad. Az interperszonális közlés-szituációkhoz hű modellben a résztvevők egyszerre küldenek és fogadnák a labdát.

A harmadik probléma az, hogy a pingpong versenyjáték. Valakinek nyernie kell és valakinek veszítenie. Viszont egy sikeres párbeszédben mindkét résztvevő nyer.

A kommunikáció „Amerikából jöttem, mesterségem címere”- modellje

Az ebben a társasjátékban található szerepjáték élethűbben ábrázolja az interperszonális kommunikáció szimultán és kooperatív természetét. A szerepjáték nem egyirányú cselekedet, mint egy tekegurítás, és nem is interakció, mint egy pingpong labdamenet, sokkal inkább tranzakció.

A szerepjáték kölcsönös. A jellege annak ellenére is kooperatív, hogy két vagy több személy versenyez egymással. Az egyik résztvevő kitalál egy foglalkozást, majd megpróbálja eljátszani azt a többieknek néma mini-dráma formában. A játék célja az, hogy a valamelyik játékos kitalálja az eljátszott foglalkozást. Természetesen az, aki játszik, nem beszélhet.

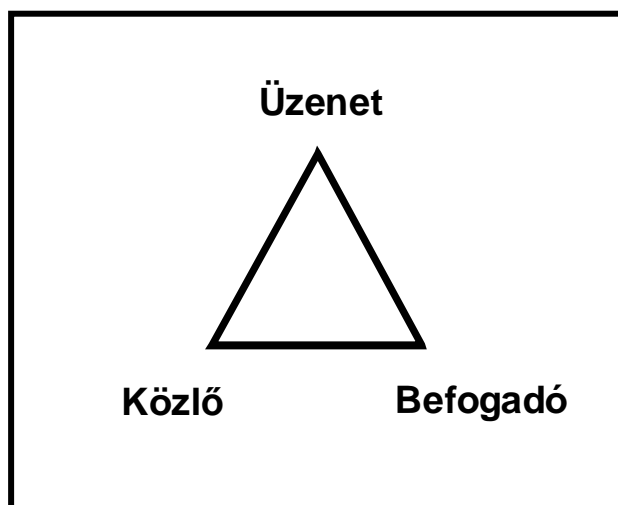
A ma már Magyarországon is népszerű "Activity" társasjátékban foglalkozások helyett absztrakt tárgyakat, fogalmakat találtathatunk ki. Tegyük fel, hogy valaki a „Segíts magadon, s az Isten is megsegít” kifejezést akarja kitaláltatni. Lehet, hogy az eljátszó felfogása az isteni kegyelemről egészen más, mint a többieké, de nem is ez a lényeg. A feladat, hogy olyan képzeletbeli képeket idézzon elő a többiekben, ami arra készíti őket, hogy kitalálják ezt a bizonyos kifejezést. Az *Isten* szót el lehet játszani úgy, hogy imára kulcsolja a kezét. A *segít* szót el lehet játszani, a mosogatás, vagy egy dúrdefekt megidézésével. Ha kérőn az emberekre nézünk, kihúzhatjuk belőlük a megfelelő választ; ez az a pont, ahol valamelyik játékos esetleg bekiabálja: „Segíts magadon, az Isten is megsegít”. Teljes a siker.

Akárcsak a szerepjáték, az interperszonális kommunikáció is egy kölcsönös megszakítás nélküli folyamat, melynek során beszélgetőpartnerünkkel verbális és nem verbális üzeneteket váltunk annak érdekében, hogy mindkettőnk elméjében megváltoztassunk bizonyos képzeteket. Akkor kezdődik el a kommunikáció, ha képzeleteink átfedik egymást és eredményessége az átfedés mértékével arányosan növekszik. Még ha képzeleteink azonosak is, a kommunikáció mindaddig részleges marad, amíg ezeket különböző módon értelmezzük. A kifejezés „Segíts magadon, s az Isten is megsegít” jelenthet pusztán üres ígéretet az egyik ember számára, míg egy másik értelmezheti a kemény munkára ösztönző isteni útmutatásnak.

Egy keresztyén modell

Amerikában egyre többen felismerik a kommunikáció témájának fontosságát egyházi körökben. A most következő szakaszban egy tanfolyam anyagára támaszkodom, melyet keresztyén előadó tartott e tárgykörben.²²

A kommunikációt sokan próbálták megjeleníteni, egyszerűsíteni sematikus ábrával. A legalapvetőbb kommunikációs séma a kommunikációs háromszög:

1. Ábra: A kommunikáció alapvető sémája

Ez az ábra azonban túlságosan egyszerű, meg sem közelíti bemutatni a kommunikáció tényleges bonyolultságát. Zack Davidson a következő modellel dolgozik: (lásd a 21. oldalon)

Forrás – befogadó: mindenki egyszerre beszélő és hallgató

Üzenetek küldése: beszéd, írás, gesztus, testbeszéd²³

²² Az előadó neve: Zack Davidson, a tanfolyam címe: Crossroads Communication. Az anyagot Angi-Dobos Gábor volt szíves a rendelkezésemre bocsátani, aki személyesen vett részt ezen.

²³ DR.HELLMUTH BENESCH átfogó jellegű könyvében (lásd 3. lábjegyzet) a kommunikációs eszközök fontossági sorrendben a következők:

1. Beszéd: felülmúlja a többi formát az általa közvetíthető milliószeres információja miatt
2. Írás: csak kissé áll a beszéd mögött (pl. nem tudja a beszéd dallamát leképezni)
3. Rajz: információ lehet például egy táncfigura rajza a koreografikus partitúrában, de a piktogramok is informálnak
4. Kép: például egy fénykép is lehet közlés
5. Arckifejezés: a nevetés „mesélő közlés”-nek is számít
6. Cselekvés: egy pofon is felvilágosítás, ha nem is kellemes

Üzenetek befogadása: hallgatás, olvasás, látás, szaglás, érintés, ízlelés

Kódol – dekódol:

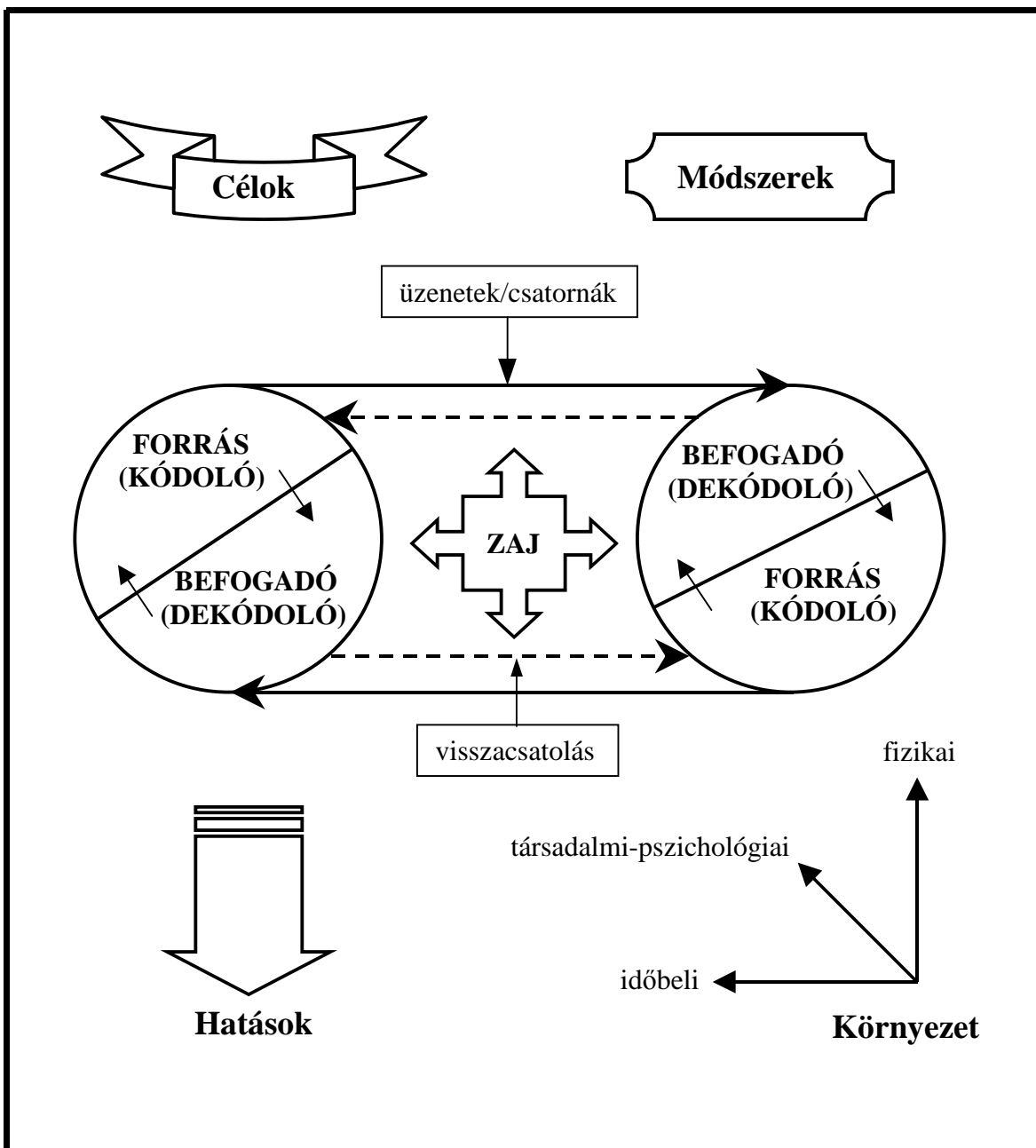
Kódol: üzenetek gyártása, a gondolat kódokba formálása.

Dekódol: üzenetek fordítása, a kódok lefordítása gondolattá

Viszacsatolás: Az információ visszaküldése a forráshoz.

Zaj: torzítja az üzenetet. Mindig jelen van valamilyen zavaró tényező. Három fajtája:

1. Fizikai: a kommunikáció fizikai jelét zavarja (például háttérbeszélgetés, a jármű zúgása, napszemüveg stb.)
2. Pszichológiai: az észlelést, megismerést zavarja (háttértudás, előítélet)
3. Szemantikai: a beszélő, és a hallgató különböző jelentést kapcsol ugyanahhoz a jelhez, üzenethez. Okozhatja komplikált jelzések, zsargon használata.

2. Ábra: A kommunikáció képlete

Célok: Nem feltétlenül tudatosak. De ha azok is: néha más a célja a kommunikátornak, mint azt a befogadó első látásra gondolja. A célok is lehetnek összetettek. Olyannyira, hogy kijelenthetjük: minden kommunikációt célok kombinációja motivál.

Módszerek: A sikeres kommunikáció érdekében jó, ha nem mindig ugyanazzal a módszerrel kommunikálunk. A legjobb a hallgató-orientált módszer, melynek feltétele a kommunikáció befogadójának alapos ismerete.

Hatások: Minden kommunikációnak van valamilyen hatása. Abban az esetben például, mikor valakitől minden újabb találkozáskor ugyanazokat a jól ismert gondolatokat halljuk, a hatás például abban nyilvánulhat meg, hogy megerősödik a róla bennünk kialakult kép.

Környezet: háromdimenziós

1. *Fizikai:* a kommunikáció konkrét helye
2. *Társadalmi-pszichológiai:* kapcsolataink állapota, például barátságos-ellenséges, formális-közvetlen, komoly-humoros
3. *Időbeli:*
 - a) A nap melyik szakában kommunikálunk
 - b) Életünk melyik szakában kommunikálunk
 - c) A történelem melyik szakában kommunikálunk

Kommunikációs szűrő

Kommunikációs szűrővel mindenki rendelkezik. Csak a kívánt tartalmat engedjük tudatunk mélyebb rétegeibe eljutni. Ezt a szűrőt a következő ábra illusztrálja. (Lásd a következő oldalon.)

Az egyes filterek a következők:

I. Világnézet, kultúra

Ide tartozik a személyes értékrendünk, elképzelésünk az életről.

II. Tudás, tapasztalat

Minden, amit igaznak hiszünk.

III. Hit, hozzáállás

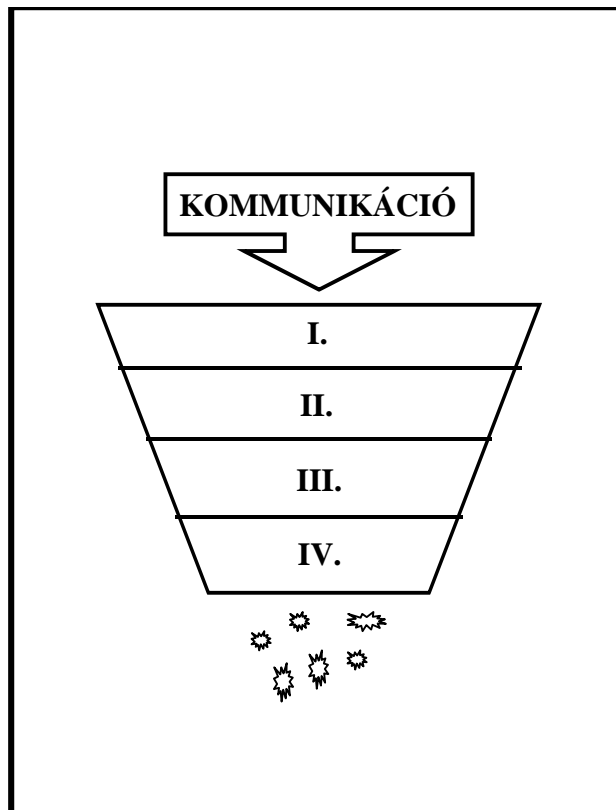
Érzéseink azzal kapcsolatban, amit hiszünk.

IV. Személyiség

Minden más, ami egyedi.

Meg kell próbálnunk megérteni, mi a másik ember szűrője. Eszerint kell ugyanis változtatnunk kommunikációs stratégiánkat, hogy elérjük a kívánt hatást. Lehetséges keresztül-

törni a szűrőn. A kulcs a mi oldalunkról az üzenet bemutatása személyre szólóan. Isten oldaláról mindez a Szentlélek munkája

3. Ábra: A kommunikációs szűrő

A szűrő működése

Szelektív expozíció: *kitérés az üzenet elől*

Az emberek nem akarják, hogy meggyőzzük őket. Bezárják a szűrőt, még mielőtt lehetőségünk lett volna beszélni velük. Mit tehetünk? Ne adjunk neki olyan információt, amire bezárulnak. Például ne kiabáljunk el idejekorán, hogy keresztyének vagyunk.

Szelektív figyelem: *az üzenet kikapcsolása*

Sok ember nem akar változtatni az életén, mert elégedett vele. Bezárja a szűrőt, vagy elkalandozik a figyelme. Mit tehetünk? Azokra koncentráljunk, akik legalább neutrálisak, de még jobb, ha keresnek valamit, irányadásra várnak.

Szelektív megértés: *az üzenet félreértése*

Az emberek a saját értékrendjük, és hitrendszerük alapján értenek meg, és fognak fel dolgokat. Könnyen kialakulhat bennük hamis elképzelés az evangéliumról is. Mit tehetünk?

Egyszerűen, és világosan fejezzük ki magunkat, ne használjunk szakzsargont, rétegnyelvet, és bonyolult kifejezéseket.

Szelektív el-, ill. befogadás: az üzenet ellenére nincs változás

Ha meg is értik az üzenetet, még mindig előttük áll a döntés: megváltoztatják hitüket, értékrendjüket, viselkedésüket. Többféle oka is lehet, ha a nem mellett döntenek: a forrást nem tartják hitelesnek, vagy túl erős bennük a már meglévő hit és értékrend. Mit tehetünk? Engedjük át a terepet egy tapasztaltabb hívőnek, vagy szakértőnek.

A kommunikáció, mint hermeneutikai megközelítés

A teológiai irodalomban is egyre inkább hangsúlyos lesz a kommunikáció témája. A teológia, az egyház, és a kommunikáció egymáshoz való viszonyának elemzésekor határozottan állíthatjuk, hogy az egyház a kommunikáció talaján nőtt fel, s azon áll ma is. Az egyház élete, minden tevékenysége Isten kozmikus kommunikációjába való bekapcsolódást jelenti. A kommunikáció a teológia szempontjából az embert az Istennel és a másik emberrel összekötő komplex kapcsolati rendszerként értelmezhető. Ezért lehet a kommunikáció napjaink teológiai eszmélődésének egyik sokat tárgyalt témájává.²⁴ Ezt bizonyítja az egyre növekvő számú teológiai szakirodalom,²⁵ és egyházi világkonferenciák, melyek témája ekörül forog.

Még szűkebb értelemben a kommunikáció hermeneutikai módszerként is megjelenik. A Keresztyén Bibliai Lexikon *Herméneutika* címszavában²⁶ három irányzatot különböztet meg. A történeti és a strukturalista megközelítés mellett a harmadik irányzat a lingvisztikai vonal. E felfogás alapja az emberi kommunikáció, s paradigmája a kommunikáció elsődleges megnyilvánulása: a beszéd. Ennek alapján a megértés körvonalait a lingvisztika meta-nyelvéhez hasonlítja ez az irányzat, amely nem közismert dolgokat érthetővé transzformál. Ennek során olyan axiómákat és kategóriákat kell alkalmaznia – írja Dr.KARASSZON ISTVÁN, a szócikk szerzője – amelyek:

- interszubbjektivitást biztosítanak (tehát minden ember számára közérthetőek);
- általánosak (tehát valamennyi tételük egyszerű alapokra vezethetők vissza);
- kontrollálhatók (tehát empirikus analízisek);

²⁴ Dr.Boross Géza: A keresztyén kommunikáció és információ mai értelmezése Theologiai Szemle, 1979. 3. szám, 139. o.

²⁵ Boross fenti cikkében kilenc ilyen témájú könyvet hoz a végjegyzetben. A cikk 1979-es keltezésű!

²⁶ Keresztyén Bibliai Lexikon I-II, szerk. Dr.Bartha Tibor, Kálvin János kiadó, Bp., 1993-1995, I. kötet, 595. o.

- koherensek (szemléletesek, további magyarázatra nem szorulnak);
- ökonomikusak (tehát a lehető legrövidebbek).

Ezek a kritériumok garantálhatják, hogy a két kommunikáló között a használt jelek oly módon végzik el a transzformációt, hogy eközben a környezetre is hatnak.

Jézus kommunikációja

A Biblia a kommunikációról

RAYMOND W. MCLAUGHIN megállapítása szerint²⁷ a Biblia a legnagyobb könyv, amit valaha a kommunikációról írtak, lapjain mégsem fordul elő sehol egyik szófaji minőségben a kommunikáció szó. A Biblia eredeti nyelvei a kommunikáció meghatározására, a kommunikációs folyamat leírására a fogalommal egyező, azt hitelesen visszaadó szinonimákat használnak.

Ószövetség

Bár a kommunikációval, mint szakkifejezéssel nem találkozunk a Biblia lapjain, de már az Ószövetségnek megvan a maga gazdag tartalmú szava a beszédre. A héber *dábár* szó egyszerre jelent dolgot, esetet, szót, beszédet. Ez nem valamiféle nyelvi szegénységből fakad, hanem egy olyan egészséges egységes szemléletből, ahol nem szakad szét, nem válik külön a szó és a cselekedet, a beszéd és a valóság.

Már az Ószövetségben jelentkezik az az alapvető kommunikációs reménység is, hogy az információt recepció (befogadás), majd pedig visszajelzés követi. Talán szabad így is interpretálni a klasszikus ézsaiási próféciaát:

"Mert ahogyan az eső és a hó le hull az égből, és nem tér oda vissza, hanem megöntözi a földet, termővé és gyümölcsözővé teszi; magot ad a magvetőnek és kenyeret az éhezőknek, ilyen lesz az én igém is, amely számból kijön: nem tér vissza hozzám üresen, hanem véghezviszi, amit akarok, eléri célját, amiért küldtem." (Ézs 55:10-11)

A kommunikáció történetét valóban Ádámnál és Évánál kell kezdenünk. A bűneset erőltetés nélkül értelmezhető úgy is, hogy többek között egy speciális kommunikációs zavarból fakad. *"Csakugyan azt mondta az Isten?"* — hangzik az első hamis információ, rémhír, amire vevő az ember. Káin és Ábel tragédiájában a vertikális kommunikációs zavar átesap horizontális konfliktusba. S mindez kiszélesedik az őstörténet utolsó szimbolikus történetében. Bábelnél teljessé válik a kommunikációs káosz.

Az ember önmagában képtelen úrrá lenni ezen a káoszon. Isten teszi meg az első lépést a kommunikációs kapcsolat helyreállítására, amikor az üdvtörténet nyitányaként kivá-

lasztja, megszólítja, elhívja Ábrahámot és ígéretet tesz annak eljövételére, Akiben majd teljesen helyreállhat a kommunikáció mind vertikális, mind pedig horizontális aspektusban. Külön lehetne még szólni a Törvény, a Tízparancsolat kommunikációt védő mondatairól.

A Példabeszédek könyvében számos utalás található az emberi kommunikációra. Az istenfélő bölcsessége beszédében is meg kell, hogy nyilvánuljon. Külön vizsgálatot érdemelne a bibliai könyvben szereplő ilyen témájú igék²⁸ elemzése.

Újszövetség

Az Újszövetségben témánk szempontjából különösen János evangéliumának prológu-sa tartogat számunkra üzenetet. *"Kezdetben volt az Ige, és az Ige Istennél volt és Isten volt az Ige"* — hangzik a fenséges nyitány. LUKÁCS LÁSZLÓ merészen így interpretálja ezt az igét: *"Kezdetben volt a Kommunikáció, a világ végső transzcendentális ősalapja, akit Istennek neveznek, a szeretet végső kommuniója"*.²⁹ A prologus csúcsa az inkarnáció csodájának meghirdetése: *"Az Ige testté lett!"* Itt állítja helyre Isten a beszéd, a dolgok és tettek közötti egységet, amiről a héber „dábár” kifejezés összefüggésében már szóltam. Krisztus maga az Ige, benne szó és tett harmonikus egységet alkot. Szokatlan, de találó BOROSS GÉZA református professzor definíciója, mely szerint *"Jézus Krisztus egész lénye kommunikáció. Jézus Krisztus, mint testté lett Ige egyszerre kommunikátor és üzenet. Ő az üzenet."*³⁰ Igazán tőle tanulhatjuk meg a kommunikáció alapvető játékszabályait.

A kommunikáció egyik fontos bibliai igéje KÁDÁR ZSOLT szerint:³¹ Zsid. 1:1-3
„Miután régen sokszor és sokféleképpen szólt Isten az atyákhoz a próféták által, ezekben a végső időkben a Fiú által szólt hozzánk, akit örökösévé tett mindennek, aki által a világot teremtette. Ő Isten dicsőségének a kisugárzása és lényének képmása, aki hatalmas szavával hordozza a mindenséget, aki miután minket bűneinktől megtisztított, a mennyei Felség jobbjára ült.”

²⁷ Kádár Zsolt: A keresztyén kommunikáció sajátossága, Theologiai Szemle, 1993. 5. szám, 258. o.

²⁸ Példabeszédek 10:13,14,19,20,21,31,32; 11:9,12,13; 12:13,14,17,18,19,20,22,25; 13:3,5,10; 14:3,5,23; 15:1,2,4,23,26,28; 16:1,13,23,24; 17:4,7,27,28; 18:20,21; 21:23; 22:11; 23:9; 24:26; 25:23; 26:4,5,18,19,23,24,25; 27:2; 29:20; 30:32

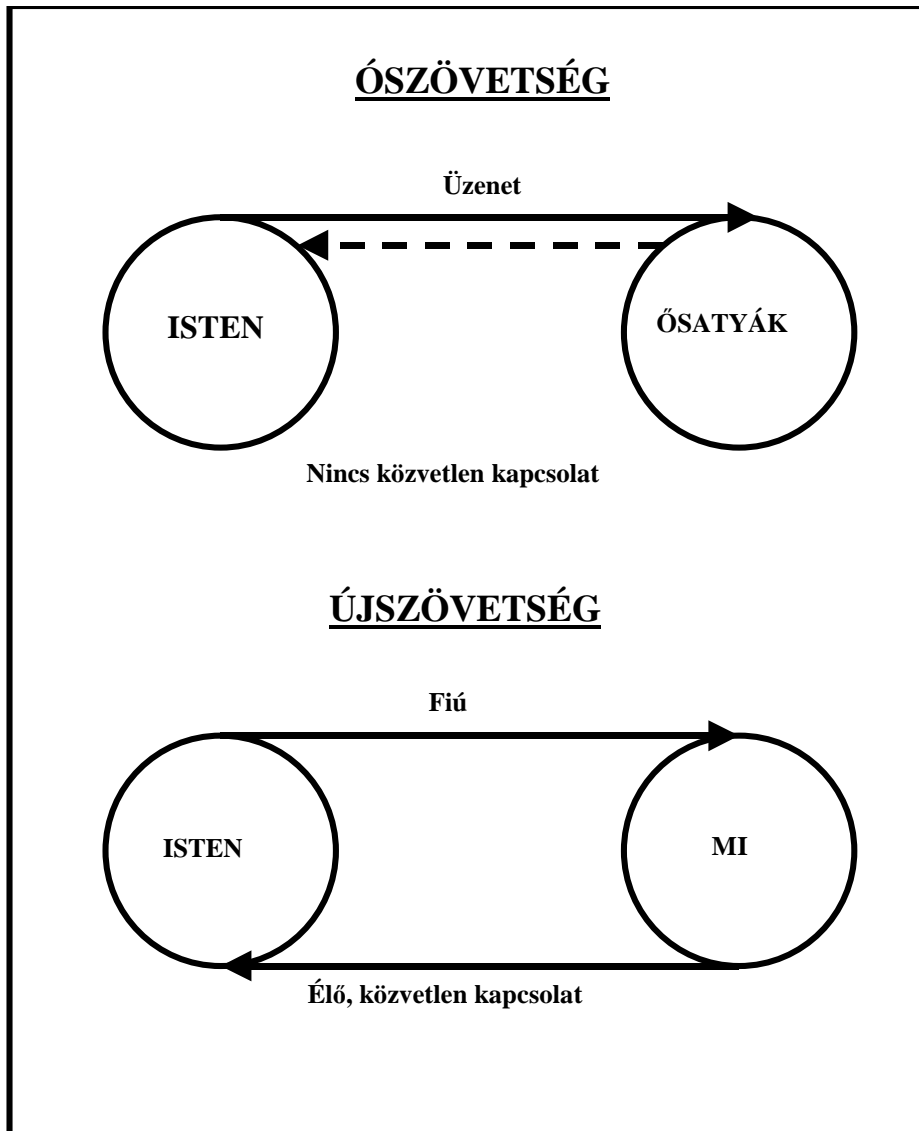
²⁹ Gáncs Péter: A hit kommunikációból van, Lelkipásztor, 1998. szeptember, 322. o.

³⁰ Dr.Boross Géza: A kommunikáció teológiája, Lelkipásztor, 1995. december, 426. o.

³¹ Kádár Zsolt: A keresztyén kommunikáció sajátossága, Theologiai Szemle, 1993.5.szám

Ez az igeszakasz világos leírást ad Isten kommunikációs módszerének dimenziójáról és kapcsolatrakteréről. A Biblia úgy tesz bizonyosságot Istenről, mint aki a teremtés kezdetétől fogva kommunikál a teremtett mindenséggel, kifejezve azt a reményt, hogy Isten kommunikálni fog az általa teremtettekkel az idők végezetéig.

Isten Krisztusban új kommunikációs utat nyitott meg önmagához. Ezt képszerűen így ábrázolhatjuk:

4. Ábra: Isten önközlése az Ó-, és az Újszövetségben

Ki kommunikál az evangéliumokban?

Inkarnációs kommunikáció

Isten szava nélkül semmit sem tudunk Istenről. Isten szándéka az, hogy kapcsolatot építsen ki az általa teremtett gondolkozni, beszélni, elvonatkoztatni képes emberrel, akinek különleges képességei közé tartozik az isteni jel, az üzenet „dekódolása”. Istennek az ember felé irányuló kommunikációs aktivitását a személyre szóló jelleg, a „receptor-orientáltság” jellemzi. Ennek a fókuszában pedig, mint elérendő cél a magatartásbeli, szokásbeli, egzisztenciális változás, bűnből való megtérés, az Istenhez való odafordulás, neki szentelt élet áll.

Isten önközlésének folyamatában lényeges hangsúlyt kap az a kommunikációs forma, mely az Istentől származó ige inkarnációja által jut kifejezésre. A Jézus küldetésében realizálódó inkarnációs kommunikáció Istennek az ember felé való kegyelmes odafordulása történeti rendjében a csúcspontot jelenti. Krisztusban az Isten oldaláról a legtökéletesebben érvényesül a kapcsolatteremtés szándéka, értelme és célja.

Ez az új közlés mód paralel nélküli. Az inkarnációs kommunikáció az önmagát megüresítő, szolgálai formát felvevő, a keresztig engedelmeskedő Fiú életében, munkájában, szenvedésében, halálában, feltámadásában és felmagasztaltatásában, a mennyei küldetés tökéletes megvalósításában valósul meg. Az a módszer, ahogyan Krisztus kommunikál, a humán közlés számára korszakokat átívelően a legtökéletesebb modellt jelenti.

A Krisztustól megtanulható nyelv nem grammatikai szabályszerűségek és rendhagyások szövevénye. Krisztus a Lélek nyelvén beszél, a szeretet nyelvének használatára és gyakorlására buzdít. Teljességgel elvégzett küldetése az Isten és az ember, valamint az ember és a másik ember között támadt kommunikációs űr betöltését is eredményezi.

Jézus a kommunikáció új csatornáját nyitja meg. Benne és általa a kommunikáció ismét zavartalanul folyhat.

Mivel a bűn rontása alatt lévő ember mindenestül fogva rá van utalva az egyetlen Szabadítóra, Jézus Krisztusra, ezért nem hagyhatja figyelmen kívül azokat a kommunikációs jeleket, amelyekkel Krisztus neki üzen. Az inkarnációs kommunikáció egy totálisan új szituációt teremtett a mindenség, az ember létében. A bűn miatt gonosszá, a jóra képtelenné, korrumpáltá lett világban a testet öltéssel Isten kegyelmes akarata olyan kinyilatkoztatást nyert, amit nem lehetett, s ma sem lehet figyelmen kívül hagyni.

Az evangéliumok, mint kommunikációs szituációk dokumentumai

Az evangéliumok különleges indíttatásból létrejött szövegek. A keresztény igehirdetés jegyében keletkeztek, a Jézus Krisztusban való hit fölkelésére, illetve elmélyítésére irányuló szóbeli tanítás lecsapódásaként (Lk 1:1–4, Jn 20:31). Jézus hirdetésének nem a kezdetét jelentik, inkább már az igehirdetés elért eredményének tekinthetők. Megírásukhoz az szolgálta indítékul, hogy a szélesebb körű olvasóközönség és a jövőbeli nemzedékek számára megőrződjön, amit a szemtanúk tanúsítottak és az apostolok, valamint tanítványaik és utódaik kezdetől fogva tanítottak és áthagyományoztak.

A megőrzés kiterjedt nem csak a Jézus tanításának, szenvedésének, kereszthalálának, illetve feltámadásának lejegyzésére, hanem arról is olvashatunk az evangéliumokban, hogy Jézus hogyan járt-kelt az országban, kikkel találkozott. Némely esetben pedig a személyközi szituációkba is betekintést ad az evangéliumi szerző. Persze minden ilyen leírás tömörített formában kerül már elénk. A szerző úgy sűrítette össze a szituációt, hogy a lényegtelen elemek ne vonják el figyelmünket.

A jézusi kommunikáció elemzésekor tehát azokra a szövegrészekre koncentrálok, ahol felismerhető az interaktív jelleg. Különösen is jelentősek az dolgozat sajátos szempontjából a beszédaktusnak minősíthető evangéliumi szituációk.

Ilyenek például: *Jézus elhívja Mátét* (Mt 9:9-13), *Jézus és a kánaáni asszony* (Mt 15:21-28), *A négy, illetve ötezer ember megvendégelésének leírásai* (Mt 15:29-39 és par.), *A gazdag ifjú* (Mt 19:16-26 és par.), *Péter halfogása* (Lk 5:1-11 és par.), *Jézus meggyógyítja a kapernaumi százados szolgáját* (Lk 7:1-10), *Jézus és Simon farizeus* (Lk 7:36-50), *Jézus és Nikodémus* (Jn 3:1-21), *Jézus és a samáriai asszony* (Jn 4:1-42), *Lázár feltámasztása* (Jn 11:1-44), *Jézus megmossa tanítványai lábát* (Jn 13:1-20), *Az utolsó vacsora* (Mt 26:17-29 és par.), *Jézus kihallgatása Pilátus előtt* (Jn 18:28-40), *Az emmausi tanítványok* (Lk 24:13-35), *A feltámadt Jézus és Péter beszélgetése* (Jn 21:15-19).

A listába természetesen nem csak ezek a leírások tartozhatnak. De ezek feltétlenül. A következőkben az itt felsorolt evangéliumi szövegek vizsgálatakor tett kommunikációs megfigyeléseket mutatom be, illetve a legfontosabb szöveget (*Jézus és a samáriai asszony*, Jn 4:1-42) részletesen elemzem.

Általános megfigyelések

Hogyan keltette fel Jézus a figyelmet?

A figyelem felkeltése az első dolog, amit egy kapcsolat felvételénél át kell gondolni. A második rögtön ezután a figyelem fenntartása.

Krisztus mestere volt a figyelemfelkeltésnek. Néha tömörségével éri ezt el: „Kövess engem!”, máskor meghökkentő mondataival: „Ti adjatok nekik enni!”. Péter esetében is a furcsa kérés kelthette fel a figyelmét: „Evezz a mélyre, és vessétek ki hálótokat fogásra!” Simon farizeussal folytatott beszélgetése során a rövid kis szituációval, amit elmond Jézus (a két adósról) mintegy tükröt tart Simon elé. De Simon nem látta meg magát ebben a tükrőben. A meglepő az volt számára, hogy Jézus őt a szituáció egyik szereplőjével azonosítja. Nikodémust azzal lepi meg, hogy figyelmen kívül hagyja Nikodémus méltatását, hanem az újonnan születésről kezd el beszélni. A lábmosás önmagában egy igen meghökkentő cselekedet volt.

Megállapíthatjuk tehát, hogy Jézus gyakran *sokkolta* hallgatóját, hallgatóit. Soha nem manipulatív célból tette. Az volt a célja vele, hogy újszerűen mutasson rá isteni igazságokra. A folytatásban mindig kiderül, hogy milyen nagyszerűen ismerte fel Krisztus az adott helyzetet, és mennyire odaillő volt ez a módszer.

Nekünk, keresztyén kommunikátoroknak érdemes elgondolkozni, hogyan tehetnénk a befogadók számára izgalmasabbá az evangéliumot.

Érdekes lehet például ALISTER McGRATH ötlete: a detektívregény irodalmi műfaját felhasználni a keresztyén hitvédelem munkájában. Az evangéliumi szerzők majdhogynem úgy mutatják be Krisztus szenvedéstörténetét, mint egy bűntény kifejlődésének folyamatát. „*A jelek szerint az első keresztyének csak Jézus feltámadása után eszméltek rá Jézus bizonyos mondatainak vagy tetteinek jelentőségére.*”³² Mint egy detektívregényben, melyben utólag derül fény az események jelentőségére. Figyelemfelkeltő meglátás. Ez csak egyetlen példa a kreatív gondolkodásra, melyet fontos lenne elsajátítanunk.

³² Alister McGrath: *Híd, Új utak az apologetikában*, Harmat, Bp., 1992, 297. o.

Jézus párbeszédei

Jézus nem csak nagyszerű tanító volt, hanem kiemelkedően értett a beszélgetéshez. A „beszélgetni” igét itt abban a minősített értelemben használom, amiről ROL ZERFASS beszél: *„A jó beszélgetés élménye olyan, mintha egy utat jártunk volna be, amelyet egyedül nem tehettem volna meg, amelynél először nem tudtam, merre visz a lábam, de a másik mellé szegődtem. A jól sikerült beszélgetésből valami „kisül”, ami több, mint az egyes hozzászólások összege, mivel mindegyik megszólalás csak az előző révén vált lehetővé.”*^{Jézus} így tudott beszélgetni az emberekkel, mivel a teljes, isteni szeretettel közeledett hozzájuk. Mindig „kisült” valami, ha Jézussal beszélgetett valaki. Legtöbbször az, hogy van egy új, eddig soha nem látott lehetőség életének megváltozására.

A krisztusi beszélgetések a legváltozatosabb helyszíneken zajlottak (a példákat most Lukács evangéliumából hozom):

- a templomban (2:47, 19:47, 20:1, 21:37)
- zsinagógában (4:15-17, 13:10-17)
- házaknál (8:19, 10:38, 19:9)
- étkezésnél (7:36, 11:37, 14:7, 22:15)
- útközben (8:1, 9:57, 18:31, 24:25).

Érdeemes azt is megfigyelni, milyen okból, helyzetből kifolyólag kezd el Krisztus beszélni.

Jézus beszél, mert:

- kérdezik (7:19, 10:25-37, 13:23, 17:20, 18:18, 20:20, 21:7)
- értetlenséget (9:49), vagy félreértést akar leküzdeni (19:11)
- a farizeusok felháborodnak rajta (5:30.33, 6:2.8, 15:3)
- és ő is rajtuk (11:39, 18:9)
- tanítványait kell helyreigazítani (9:46, 22:24)

Hozzászól:

- a napi politikához (13:1)
- mások viselkedéséhez is (12:41, 14:7, 21:1).

Krisztus beszélgetéseinek jellemzői: alaposak, irányadóak, sokszínűek, személyesek, őszinték, szeretetteljesek. A jakobsoni kommunikációs alapfunkciók³³ szinte mindegyike

³³ Lásd a **12.** oldalon.

megfigyelhető nála, kivéve a metanyelvi, illetve poétikai funkciót. Néha kifejezésre juttatja fensőbb, isteni mivoltát (főként a farizeusok előtt), máskor teljesen egy szinten kezeli beszélgetőtársát.³⁴ Attól teszi tehát függővé beszédstílusát, hogy ki a befogadó.

Jézus kérdései

H.H.HORNE megállapítása szerint az evangéliumok több mint száz különböző jézusi kérdést tartalmaznak.³⁵ Saját vizsgálataim alapján úgy látom, hogy ezeknek körülbelül háromnegyede úgynevezett retorikai kérdés, melyre nem közvetlen választ várt Jézus, hanem tanítását tette vele érdekesebbé, hogy jobban megragadja a figyelmet.

A fennmaradó egynegyed viszont nagy kommunikációs jelentőséggel bír. Jézus ezekben úgy kérdez, hogy a hallgatók kénytelenek legyenek válaszolni. Vagy ott rögtön, vagy magukban. Néha az döbbsenheti meg hallgatóját, hogy képtelen válaszolni Jézus kérdésére, mert sarokba van vele szorítva. Jellegzetes példa erre a szóló jézusi kérdés.

Mindig valamilyen céllal kérdezőnk. Jézusnál is sokszor megfigyelhető a kérdezős célja:

- információszerezés (Mt 15:34, 16:13.15, Lk 8:30.45, 24:17.19, Jn 20: 19)
- visszaigazolás igénylése (Mt 13:51, Mk 8:21)
- szembesítés (Mt 20:22)
- sokkolás (Lk 6:9, 14:5, Jn 10:32)
- felkészítés (Jn 21:15.16.17)

Jézus kérdése néha elmarasztal (Mt 26:40). Mástkor elmond félig egy példázatot, és a „csattanót” a hallgatóktól várja (Mt 21:31, Lk 10:36).

Nem említettem eddig két gyakori módszert. Kérdései közül két típus kiemelkedő számban van jelen:

1. *Gyakran kérdezi a gyógyulni vágyót a hitéről* (Mk 8:29, Mt 20:32, Lk 18:41, Jn 5:6, 9:35). Krisztus hitet vár Máriától, Lázár nővérétől is (Jn 11:26).
2. *A másik minden bizonytalansággal zsidó jellegzetesség: kérdésre kérdéssel felel* (Mt 15:3, Mk 10:3, Lk 10:26).

³⁴ Vesd össze a kommunikáció ötödik alaptételével.

³⁵ Hermann Harell Horne: *Teaching Techniques of Jesus*, Kregel Publications, USA, 1982, 45. o.

Ezek közül is kiemelkedik két jellegzetes jézusi kérdés. Az egyik a János keresztségéről szól (Mt 21:25 és par.). Krisztus jól ismerte a farizeusokat, és tudta, ezzel a kérdéssel csapdát tud állítani nekik. A másikat is a sokaság előtt tette fel. A válasz nyilvánvalóságában rejlett a kérdés ereje: „*Mutassatok nekem egy dénárt: kinek a képe és felirata van rajta?*” (Lk 20:26 és par.). „*Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és az Istennek, ami az Istené!*” – hangzik a sommás kijelentés ezek után.

Jézus nem verbális üzenetei

A nem verbális kommunikáció kutatása igen friss terület. „*Mivel a kutatások főleg az elmúlt két évtizedben folytak, még nem hoztak annyi eredményt, hogy ki lehetne alakítani valamilyen egységes elméletet. A nem verbális kommunikáció kérdéseit nem lehet lezárni, csupán ideiglenes összefoglalást lehet adni a kutatás és a teoretikus általánosítás jelenlegi állásáról.*” - írja BUDA BÉLA professzor.³⁶

Az evangéliumok természetesen nem hemzsegnek az ilyen irányú feljegyzésektől. Néhányat mégis fellelhetünk. Ezek tárgyalását a BUDA-féle osztályozás alapján végzem:³⁷

A nem verbális csatornák

1. Mimikai kommunikáció
2. Kommunikáció a tekintet révén
3. Vokális kommunikáció
4. Mozgásos (akciós) kommunikációs csatornák
 - a) Kommunikáció gesztusok révén
 - b) Kommunikáció a testtartás révén (poszturális kommunikáció)
 - c) A térközszabályozás kommunikációs csatornája

³⁶ Buda Béla: A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei, Animula kiadó, Bp., 1994, 77. o.

Jézus mimikája

Mimika alatt arcunk által kifejezett kommunikatív jelzéseket értjük. Leginkább az érzelmeink tükröződnek az arcunkon. Az érzelmek arckifejezésével kapcsolatos vizsgálatok nem tudtak egyetértésre jutni abban, hányféle különálló érzelem is tükröződhet a mimikában. A kérdést legmélyrehatóbban kutató EKMAN szerint összesen hét érzelemfajta tükröződik az arcon: öröm, meglepetés, félelem, szomorúság, harag, undor, érdeklődés.³⁸

Jézus érzelemnyilvánításának tanúi lehetünk néhány esetben. Sírt, méghozzá együtt sírt Máriával, és a zsidókkal Lázár halálakor (Jn 11:33-35). Megsíratta Jeruzsálemet, a szent várost (Lk 19:41). Ujjongott a Szentlélek által (Lk 10:21). A sírás, ujjongás tükröződik az arcon. Jézus nem szégyellte érzelmeit, engedte hogy kifejeződjék arcán. Másként nem olvashatnánk róla.

Jézus tekintete

Az emberben külön kommunikációs csatornának vehető a tekintet. Az emberi interakciókban a tekintet irányának és tartalmának mindig jelzés értéke van, amelyre az interakciós partner szükségszerűen figyel. A tekinteten át történő kommunikáció többnyire öntudatlan, azonban van embléma jellegű tekintetkommunikáció is, például bizonyos helyzetekben a merev, hosszadalmas ránézés valamire egyezményes alapú közlés lehet. A tekintés sok szempontból normák által szabályozott. Különböző társadalmi viszonylatokban megszabott lehet a tekintet iránya és tartalma.

„A tekintet "visszajelentés a visszajelentésről", arról kelt képet, hogy a másik mit észlel, mit vesz észre, és ezáltal könnyíti a kontrollt a helyzet felett. Az emberi kommunikációban így az "impresziókeltés" tendenciájának fő bázisa ez”- írja BUDA BÉLA.³⁹

Jézus néha beszéde közben odafordult a tanítványai felé, rájuk nézett, és úgy mondott valamit (például Lk 6:20, Mt 19:26). Amit ekkor mondott nekik, minden bizonnyal mélyebben elraktározódott bennük. Máskor tekintete haragját közvetítette (Mk 3:5).

Kommunikatív volt az a pásztázó tekintet, amiről a Mk 3:33-34-ben olvasunk:

³⁷ Ugyanott, a tartalomjegyzék alapján.

³⁸ Buda Béla: A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei, Animula kiadó, Bp., 1994, 77. o.

³⁹ Ugyanő, 84. o.

„De ő így válaszolt nekik: *Ki az én anyám, és kik az én testvéreim? És végignézve a körülötte körben ülőkön, így szólt: Íme, az én anyám és az én testvéreim.*”

A Mk 10:20-ban a rátekintés azt fejezte ki, hogy megkedvelte a gazdag ifjút Jézus.

Jézus gesztusai

A gesztusok közé a fej és a kezek, karok mozgását soroljuk. E testrészek a közvetlen kommunikációban általában mozgásban vannak. E mozgásoknak értelmük, jelentésük van. Egy részük tudatos jelzés, amelynek természetéről és jelentéstartalmáról mind a közlőnek, mind pedig a közlést befogadónak tudatos képzele van. Más részük öntudatlan, de kommunikációs vizsgálatokban kimutatható, hogy a kommunikációs partner figyel, néz és reagál is rájuk. Valamennyi nem verbális kommunikációs csatorna közül a gesztusokban van a legtöbb egyezményes jel, embléma. A fej mozgásai igenlést vagy tagadást, helytelenítést („fejcsóválás”), megszegyenülést vagy elszomorodást stb. fejeznek ki. A kezek hívást, elutasítást, tiltakozást, könyörgést stb. képesek kinyilvánítani, köszöntésre lendülnek, fenyegetően ökölbe szorulnak.

Jézus gyakorta gyógyított úgy, hogy megfogta a beteg kezét. Erről olvashatunk a Mt 9:25-ben, a Mk 1.31-ben, Mk 9:27-ben.

A gesztusokkal rokon, de sokak szerint szinte önálló kommunikációs mód az *érintés*. Különösen a másik ember megérintése, megfogása bír kommunikatív jelentéssel, számos társadalmi szabály is előírja az érintés interakciós lehetőségeit. Az érintés általában fontos jelzés a kapcsolatok szorosabbra fűzésében.

Jézus is igen gyakran alkalmazta ezt a kommunikációs lehetőséget. Megérintette a vakok szemeit (Mt 9:29, 20:34), a leprásokat (Mt 8:3, Mk 1:41, Lk 5:13). Különleges módszert alkalmazott a dadogó süket esetében: ujját a süket fülébe dugta, majd ujjára köpve megérintette a nyelvét (Mk 7:33). A főpap szolgájának levágott fülét is érintéssel gyógyította meg (Lk 22:51).

Jézus megdicsőülésekor a tanítványok nagyon megijedtek. Itt az érintésnek ez volt a jelentése: nem kell félnetek. De azért szóban is megerősíti Jézus, amit a gesztussal jelezni akart. „*Ekkor Jézus odament, megérintette őket, és így szólt hozzájuk: „Keljetek fel, és ne féljete!”* (Mt 17:7)

Vokális kommunikációja

A hang voltaképpen egész csatornanyaláb, mert a *beszéd* kódrendszerén kívül sokféle *vokális* információtovábbításra képes, aminek nagy a jelentősége a mindennapi emberi kommunikációban. A közvetlen emberi kommunikáció szempontjából a nyelv és a beszéd megkülönböztetése egymástól azért is lényeges, mert a beszédben egy jellegzetes nem verbális kommunikációs csatorna, az úgynevezett *vokális kommunikáció* is szükségszerűen működik.

Ezenkívül azonban van a hangnak és a beszéd egyes formái sajátosságainak érzelmet, viszonyulást kifejező funkciója is. A hang elég jól tükrözi a belső feszültséget, izgalmat, a hanghordozás változása valamilyen behatásra jó indikátora a hatás természetének, és képes arra, hogy affektusokat (heves indulatkitöréseket) is hordozzon.

Jézusról leginkább a kiáltásai vannak feljegyezve. Egyik kiáltását a Jn 11:43 őrizte meg: „*hangosan kiáltott: Lázár, jöjj ki!*” Néha egy példázat, vagy hosszabb beszéd után felkiált: „*Akinek van füle a hallásra, hallja!*” (Lk 8:8). Máskor tanításának összefoglaló tételmondatát kiáltja a hallgatóinak: „*Jézus felemelve a hangját ezt mondta: Aki hisz énbennem, az nem énbennem hisz, hanem abban, aki elküldött engem*” (Jn 12:44)

A legmegrázóbb jézusi kiáltásokat Máté jegyezte fel: „*Három óra tájban Jézus hangosan felkiáltott: „Éli, éli, lamá sabaktáni!” azaz: „Én Istenem, én Istenem, miért hagytál engemet?”* (Mt 27:46), „*Jézus pedig ismét hangosan felkiáltott, és kilehelte lelkét.*” (Mt. 27:50).

Nem minden esetben kommunikatív persze, hogy Jézus felemelte a hangját. Néha a nagy tér követelte meg a nagy hangerőt (Jn 7:28.37)

A térközök szerepe

Mindennapi megfigyelések és tudományos vizsgálatok mutatják, hogy kommunikációs jelentősége van annak a távolságnak, amelyet az emberek az interakciók során egymástól felvesznek. E jelentőség szinte természetesen következik abból, hogy a távolság befolyásolja a hallást és a látást, a kommunikációban szerepet játszó legfontosabb érzékszerveket. Az interakciós partnerek közötti térköz a viszonylatot kommunikálja. Ez a viszonylat szerepvizonylat. A társadalmi kontextus határozza meg, vagy pedig magánjellegű. E térköz főleg a magánviszony, a kapcsolat szempontjából jelentős. A kapcsolat különböző fázisaiban más és

más az elfogadott vagy a lehetséges térköz. Az emberek között a teljes intimitás a teljes testi kontaktus lehetőségével jár. Minél lazább, formálisabb a viszony, a kontaktus annál nagyobb térközzel engedhető csak meg.

A térközszabályozó viselkedés vizsgálata egyetlen ember nevéhez fűződik, EDWARD T.HALL amerikai kutatóéhoz, aki évtizedeken át tanulmányozta a jelenségek kört. Tőle ered a *proxemic behavior* elnevezés, és ő nevezte a térköztartással foglalkozó vizsgálatokat vagy ismeretanyagot *proxemikának (proxemics)*.⁴⁰

HALL nyolcféle távolságtípust különböztet meg:

(Az első három távolságtípus a bizalmas személyes kapcsolatokra jellemző.)

1. *Nagyon közeli* – ilyenkor hallható a halk suttogás is,
2. *Közeli* (körülbelül fél méter távolságon belül) – ilyenkor a suttogást még lehet hallani,
3. *Viszonylag közeli* (egy méternél nem távolabbi) – helyiségben lehet halkán beszélni, a szabadban normál hangon,
4. *Közeli semleges* – a beszéd még elég halk, bizalmas vagy személyes témák megbeszéléséhez való helyzet, a viszonytól függetlenül,
5. *Távoli semleges* (másfél - két méter) – normális hangvételtre van szükség,
6. *Nyilvános* (két - három méter) – hangos normál beszéd, általában nyilvános helyzetben,
7. *Termen át* – szónok, vagy valamit kihirdető személy közönség előtt,
8. *A távolság nyújtása* – elmenetben levő közlés, integetések a távozáskor stb.

HALL e típusokat amerikai emberek vizsgálata alapján alakította ki. Ő maga is írja, hogy különböző kultúrákban mások a proxemikus normák. A latin-amerikai normák általában kisebb távolságot írnak elő. A viszonyt nem megfelelő távolság esetén a másik fél előre- vagy hátr lép.

Látjuk tehát a kérdés kultúrafüggő volt miatt, mennyire kétséges lenne ezt a jézusi kommunikációra alkalmazni. Azt azonban nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy az evangéliumok erről is hírt adnak néha. Két példát találtam, s mindkettő fontos lehet. Az egyik bemutatja Jézus gyakorlati oldalát. Felismerte, hogy nem hallja, és látja mindenki, ha a parton áll, és úgy beszél. Ezért „*beszállt az egyik hajóba, amelyik Simoné volt, és megkérte, hogy vigye őt egy kissé beljebb a parttól, azután leült, és a hajóból tanította a sokaságot.*” (Lk 5:3) A másik a tanítványoktól való búcsúzáskor a Mester-tanítvány kapcsolatot fejezi ki: „*Jézus hozzájuk lépett, és így szólt: „Nekem adatott minden hatalom mennyen és földön.*” (Mt 28:18).

⁴⁰ Buda Béla: A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei, Animula kiadó, Bp., 1994, 93. o.

Egy kiválasztott beszédaktus

Jézus és a samáriai asszony (Jn 4:1-42)

„Igazán tőle (Krisztustól) tanulhatjuk meg a kommunikáció alapvető játékszabályait. Gondoljunk olyan modellértékű beszélgetésekre, mint a samáriai asszonnyal folytatott dialógus vagy az emmausi tanítványok lelkipozítása Lukács evangéliumában.”⁴¹

Kommunikációs szempontból ez a legfontosabb evangéliumi szakasz. A kommunikáció minden alapelemét tartalmazza. A közlő Jézus, a befogadó a samáriai asszony, a környezet Jákób kútja, az üzenet kulcsszava: élő víz. A kommunikátor célja is világos: egy élet megmentése. Módszere a párbeszéd. Még a hatásról is tudósít János: az asszony élő vizet visz a városba.

Jézus kommunikációját többféle zaj zavarja:

1. A samáriaiak és a zsidók ellenséges viszonya

Samáriát⁴² Omri király alapította, azzal a szándékkal, hogy a Dávid házától elszakadt ország rész fővárosa legyen. Az Omri-dinasztiát elsöpörte Jéhu lázadása, de Samária továbbra is Izrael fővárosa maradt. A város fejlődése II. Jeroboám halálával véget ért. Az asszír terjeszkedés egyre jobban fenyegette Izráelt. Végül V. Salmaneszer, Hóséa uralkodásának kilencedik esztendejében, háromévi ostrom után, Kr. e. 722-ben elfoglalta és lerombolta (2Kir 17:6). Az asszírok az ország lakosságát elhurcolták, s idegenekkel telepítették be. Ebből a keverék lakosságból keletkeztek a samaritánusok (2Kir 17:24kk). A samaritánusok a Jahve-kultusz mellett megtartották saját isteneik kultuszát is, amivel emberáldozat is járt együtt (2Kir 17:31). A júdeaiak és a samaritánusok között ellenséges viszony alakult ki, és a samaritánusok akadályozták a templom és a városfal építését (Ezsd 4:1kk).

Jézus idejében a samaritánus megjelölés gyalázkodó kifejezéssé vált (Jn 8:48). A zsidók egyáltalán nem érintkeztek a samaritánusokkal (Jn 4:9), a samaritánusok viszont nem fogadták be a Jeruzsálembé igyekvő zsidókat (Lk 9:52kk). Ezért jogosan lepődhetett meg az asszony, amikor Jézus egyszer csak szóba állt vele, és még arra is hajlott, hogy a vizeskorsójából igyon. Jézus nem követi a gyűlölködés gyakorlatát, hanem jóindulatúan közeledik a samaritánusokhoz.

⁴¹ Gáncs Péter: A hit kommunikációból van, Lelkipásztor, 1998. szeptember, 322. o.

2. *Nővel elegyedett párbeszédbe*

Jézus beszélgetőpartnere nem csak egy lenézett fajhoz, hanem a megvetett nemhez is tartozik. A rabbik illetlen dolognak tartották az asszonnyal való beszélgetést. A rabbinövendékeknek akkor is felróták, hogy asszonnyal beszélgettek utcán, ha történetesen az illető felesége vagy leánytestvére volt beszélgetőpartnere.⁴³ A beszélgetést viszont nem a lenézett faj megvetett nemének tagja kezdeményezte, hanem a szabadító Úr, aki tettével hirdeti, hogy érvénytelen az a rend, amely faji vagy nemi alapon tesz különbséget ember és ember között.

Krisztust nem zavarták ezek az akadályok. Azért ment Samárián keresztül, mert az Atya ezt akarta.

Jézus fáradt volt a gyaloglás miatt. A kút mellett akart pihenni. Délidőben elviselhetetlen a hőség Palesztinában. A dicsőség Krisztusa valóságos ember, aki elfárad, megéhezik és megszomjazik.

Ketten vannak a kútnál. Az asszony kíváncsi lehetett, ki ez az idegen. Jézus tehát építhetett az asszony érdeklődésére. Felhasználta a meglepetés erejét, és megszólította őt. Kommunikációját ott kezdi, ahol ez az asszony van. A helyzethez illő legtermészetesebb szavakkal kezdi a beszélgetést: „Adj innom!”. Nem éreztet semmiféle felsőséget, egyenrangú, szimmetrikus helyzetet teremt.⁴⁴ Az asszony rögtön kifejezi csodálkozását, hisz ők nem is beszélhének egymással. Jézus nem adott neki igazat. Nem ment bele a vitába, de nem is hagyta rá az asszonyra. Egy magasabb szintre vezeti a beszélgetést észrevétlenül.⁴⁵ Az „élő víz” fogalma úgy funkcionált, mint a horog a horgászbot végén. Az asszony beleakadt. Ezután ugyanarról a szóról beszélgetnek, de különböző értelemben. Az asszony újra vitatkozik, de másként. Jézus válaszában megismétli az előző módszert. Újra magasabb szintre emeli a beszélgetést. Az asszony szűrője teljesen nyitott:⁴⁶ „add nekem azt a vizet!” A nyitott szűrő a keresztyén számára a cselekvés ideje. Bele kell tölteni az igazságot.

Jézus váratlan egyszerűséggel reagál: „hívd a férjed!”. Ezzel rávezeti, hogy ő megérti a nő életét. Honnan tudta az asszony múltját? Isten volt, mindentudó. Mégis, tanulhatunk ebből: kommunikációnk fontos eleme az befogadó alapos ismerete.

⁴² Keresztény Bibliai Lexikon I-II, szerk. Dr.Bartha Tibor, Kálvin János kiadó, Bp., 1993-1995 I. kötet, 458. o.

⁴³ Jubileumi Kommentár, Bibliatéka CD-ROM, CD Dealer kiadó, 2000

⁴⁴ Vesd össze a kommunikáció ötödik alaptételével.

⁴⁵ Lásd az adaptáció törvényét bemutató ábrát a fejezet végén.

⁴⁶ Vesd össze a kommunikációs szűrőről (3. ábra) írottakkal.

Az asszony rájön, hogy Jézus próféta. Nem Jézus mondta el neki. Ha sikerül úgy kommunikálnunk, hogy a hallgató maga jöjjön rá az igazságra, sokat tettünk a kommunikáció sikere érdekében.

Az asszony újabb vitába kezdene: hol is kell imádkozni? Szelleminek akar látszani. Jézus újra magasabb szinten válaszol, de arra alapozva, amit a nő mondott. Jézus a legfontosabb dologról tanítja: hogyan imádja őt. Az igazság ebben a pillanatban „robban fel”. Az asszony rájön, hogy Jézus kiről beszél, és elhiszi, hogy ő a Messiás. A hallgató befogadja az igazságot.

Az asszony a városba szalad az élő vízzel a szívében, és Krisztushoz hívja az embereket. Végül meg kell jegyeznünk, hogy a samáriaiak megtérése nem csodás jelek hatására történik, hanem *Jézus szavának erejére*.

„Az ő szavának sokkal többen hittek, az asszonynak pedig meg is mondták: Már nem a te beszédedért hiszünk, hanem mert magunk hallottuk és tudjuk, hogy valóban ő a világ üdvözítője.” (41-42. versek)

Jézus jellemvonásai a János 4 alapján

Krisztus figyelmen kívül hagyja a konvenciókat, amik zavarhatnák a kommunikációt (fentebb zajként nevezve bemutattam a legfontosabbakat). Nem álszerény. Magas fokon kommunikál. A beszélgetés nem elvont. A problémák a kiindulópontok. Két probléma jelenik meg: egy személyes (az asszony bűnös élete), és egy teológiai (hol kell imádni az Istent).

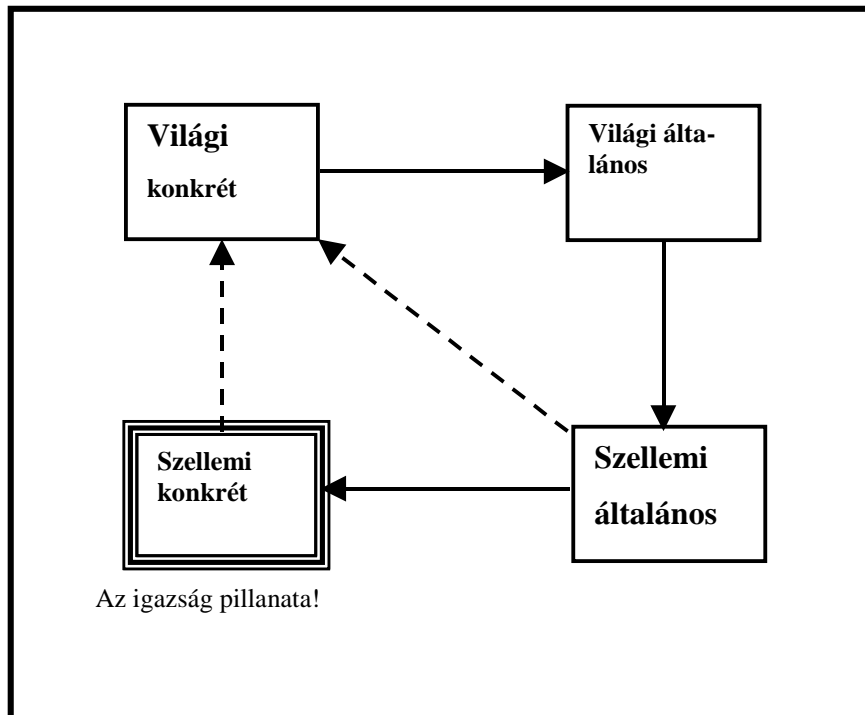
Jézus célratoró, mégsem manipulatív. Beszélget, és nem előad: hét alkalommal szólal meg, az asszony pedig hat alkalommal. Tud hallgatni, érdeklí a partner válasza. A partner által adott kulcspontokra épít. Nem elmondja a lényegét, hanem rávezet. Nem annyira kérdez, inkább megvárja, míg az asszony tesz fel kérdéseket. Bemutatja az igazságot. Egy személlyel foglalkozik, s így ér el tömegeket.

Az adaptáció törvénye János 4 alapján

Amikor Istenről szeretnénk beszélni az embereknek négy területen járhatunk. Isten gyermeke tudatában van, hogy a látható valóságon túl van egy szellemi valóság is. Célunk,

hogy beszédpartnerünk megismerje, megértse az isteni valóságot. Ehhez azonban nekünk kell azt olyanná alakítani, adaptálni.

Az adaptáció törvényét a következő ábra szemlélteti:

5. Ábra: Az adaptáció törvénye

Bármilyen témája a beszélgetésnek, elvileg el lehet jutni Istenig, mert ő az Univerzum teremtője és fenntartója. Krisztus a beszélgetésben a tudatosítás útját járta (a világi konkrétól fokozatosan eljuttatta beszédpartnerét a szellemi konkrétig). A víztől az élő vízig, az embertől a Messiásig.

Rugalmasan kell alkalmaznunk ezt a módszert, mint ahogy Jézus tette. Mikor például látjuk, hogy a hallgató szűrője zárul, akkor kanyarodjunk vissza a konkrét világi dolgokhoz (szaggatott nyilak).

Jézus tudta, hogy csak akkor fogják őt megérteni, ha megmutatja – mindenkire személyesen szólva – az evangéliumi üzenet jelentőségét, és időszerűségét. Ahhoz, hogy ezt meg tudja tenni, a szituációhoz illő stratégiát kellett alkalmaznia. Adaptálni kellett az adott helyzethez. A formát változtatni kellett a tartalom érdekében. A stratégia a befogadó alapos ismeretén alapult. A kommunikáció lényege: megértés létrehozása a kommunikáló és a befogadó között.

A kommunikátor sokkal több, mint neutrális csatorna az üzenet közvetítésére. Üzenetünknek része az életünk is.

„Az Urat, a Krisztust tartsátok szívetekben, és legyetek készen mindenkor számot adni mindenkinek, aki számon kéri tőletek a bennetek élő reménységet. Ezt pedig szelíden és tisztelettudóan, jó lelkiismerettel tegyétek, hogy amivel rágalmaznak titeket, abban megszégyenüljenek azok, akik gyalázzák a ti Krisztusban való jó magatartásokat.” – olvashatjuk az 1Pt 3:15-16-ban.

Ennek a felszólításnak engedelmessé válnunk kell. Hitelesnek és hihetőnek kell lennünk. Olyannak, akit érdemes hallgatni. Fontos a magas fokú bibliaismeret, hogy Isten Igéjét világosan, és személyre szólóan kommunikáljuk. Ki kell alakítanunk konkrét célokat, és követni kell azokat. Meg kell kérdeznünk: kit akarunk elérni, mit akarunk, hogy megértsenek, mit akarunk, hogy tegyenek?

A befogadó szuverén, független személy. Azt hallják és látják, amit ők akarnak. Sajátos kultúrában élnek, mely különbözhet a miénktől. A „kultúra” szó alatt ebben az összefüggésben a következőt értjük: az a mód, ahogy az egyén felfogja, látja a világot, annak alapján, amit mások látása okozott benne. Tanult viselkedés, melyet a társadalom megkövetel.

Tehát: a keresztyén kommunikátornak meg kell ismernie közönségét: miben hisznek, és miért, milyen erősek ezek a hitrendszer, mit tartanak fontosnak, milyen élettapasztalatok, és szükségletek dominálnak.

Kommunikációnk helyreállításának lehetőségei

Mi történt ott a kertben?

A bűneset az Isten és az ember közötti kommunikációs csatornahálózatban törést idézett elő. Ennek káros, pusztító munkája ismeretes. Az Isten és az ember közötti kommunikációs zavar, a dekódolás helytelen végzése, vagy elmaradása, netán a kapott és megértett üzenet figyelmen kívül hagyása az élet megannyi szférájában, a személyi, közösségi, társadalmi, gazdasági, politikai stb. képletekben, sőt magában a kultuszban is negatív előjelű tendenciák növekvő befolyását és érvényesülését eredményezte. Az Istennel való kommunikáció megszakadása a teremtmény ember életét a félelem, a bizonytalanság, a kiszolgáltatottság érzésével töltötte el. A bűn kikezdte az Istennel való élő, kommunikatív kapcsolatot. Ma is szüntelenül gyengíteni, megzavarni próbálja ezt.

A jézusi többlet éppen abban jelentkezik, hogy ő birtokában volt ennek a vertikális kapcsolatnak. Kommunikációja egyidejűleg játszódott Isten előtt és az emberek előtt. A miénk is ott játszódik. De ennek a tudatára csak az képes ráébredni, aki megismerte az Istennel való élő kapcsolatot. Ez a kapcsolat Jézus váltsága révén vált újra lehetségessé az ember számára. S az is Jézus révén vált újra lehetségessé, hogy az ember újra emberi módon kommunikáljon.

A keresztyén kommunikáció

Az utóbbi évtizedekben egyre több pozitív állásfoglalás hangzott el egyházi körökben a kommunikáció fontosságáról. Ha egyelőre elszórtan, de fokozatosan erősödik az a nézet, miszerint az egyház jövője attól függ, mennyire képes, mennyire szánja rá magát a kommunikáció fejlődése által előállott helyzet elfogadására. G.BORMANN felismerését BOROSS

GÉZA professzor közvetíti nekünk:⁴⁷ „Az egyház problémája ma egészen egyszerűen a kommunikáció problémája.” Szükséges tehát átfogó terápiát kidolgozni, mely minőségi változást hozhat.

Az egyháznak ebben a törekvésében nélkülözhetetlen a szekuláris kommunikációkutatások eredményeinek a beépítése, használata.

A teológia és a kommunikáció, az egyház és a kommunikáció viszonya minden esetben komplex, dialógus jellegű és egymással összefüggő. Kommunikációs aktus a keresztyén bizonyágtétel, a misszió, az evangélizáció, az istentisztelet, a hitoktatás, a diakónia. De nem csak szavaink és tetteink kommunikálnak. Kommunikációt hordoz magában az egyházi struktúra, az egyházhoz kötődő művészetek, az egyházi szerepvállalások is. Sőt az is egyfajta kommunikáció, ha az egyház bizonyos esetekben néma marad. Ez utóbbinak oka lehet a belső megfontolás, de lehet külső kényszer hatása is.

A keresztyén kommunikáció a keresztyén hittel szembesíti az embereket. Az egyház által eddig használt tradicionális kommunikációs formák a belső válságok okaiként is felfoghatók. A keresztyénség jelképrendszere több ezer éves, mely a keresztyén kommunikációt *„elvonttá, indirektté, és valószerűtlenné teszi. Ezért a keresztyén egyház története úgy is tekinthető, mint meg nem szűnő küzdelem az üzenet érvényes kódolásáért”*.⁴⁸

A keresztyén kommunikáció sajátossága

Az üzenet hordozói nem dönthetnek abban a kérdésben, hogy megtartsák (elhallgassák), vagy továbbadják az üzenetet. Nem ők az irányítói a kommunikációs folyamatnak, hanem kiválasztottságuk az üzenet hordozására, továbbvitelére irányul.

Az isteni üzenet univerzális. Mindennek, és mindenkinek figyelnie, hallgatnia kell, amikor az Úr szól. *„Az ÚR azonban ott van szent templomában: csendesedjék el előtte az egész föld!”* (Hab 2:20)

Az isteni üzenet kommunikálása nyomán létrejövő egyház nem önmagáért, hanem a világban, és a világért való odaszánt munkálkodásért létezik. Nem az egyház kommunikálja Krisztust, hanem Krisztus kommunikál az egyházon keresztül, ha Isten népe alkalmasnak találta erre.

⁴⁷ Dr. Boross Géza: A keresztyén kommunikáció és információ mai értelmezése, Theologiai Szemle, 1979. 3. szám, 139. o.

Az egyház eme törekvésében nincs egyedül. Végző soron maga a Szentháromság Isten ügyel arra, hogy a mindenség adott pontján és idejében az általa kezdeményezett kommunikáció teljességgel végbemenjen.

A keresztyén kommunikációban - más kommunikációs formáktól eltérően - az üzenet célba érkezésénél nem az emberi faktor a meghatározó, hanem Isten Szentlelke. A keresztyén kommunikációnak nem a meggyőzés, rábeszélés a célja, hanem a Jézushoz vezetés. Itt történik csak igazi életváltás, minden más közegben csak ideiglenes, vagy rossz irányba terelő hatás érheti az embert. Míg az interperszonális kommunikáció megelégszik két résztvevővel, a keresztyén kommunikációban három szereplő van jelen. A láthatatlan harmadik is ott van, sőt ő irányítja a kommunikációt. Ő a Szentlélek. Nélküle nincs keresztyén kommunikáció, nélküle érthetetlen, és befogadhatatlan minden jel, kód, és információ, ami az evangélium elfogadtatását segíti.

A küldetés: kommunikálni

A világ teremtése óta Isten szándéka, hogy fölfedje magát az emberiség előtt. Keresztyén kommunikátorként ezt a szolgálatot vállaljuk. A kommunikációs küldetés áthatja a keresztyén szolgálat minden aspektusát, ez az elhivatás és az elkötelezettség motivációs ereje. A „célért való kommunikáció” mindvégig jelen van a Szentírásban. Isten maga is kommunikált a prófétákkal, majd megbízta őket, hogy legyenek mások kommunikátorai. A maga teljességében a Fiún keresztül nyilatkoztatta ki magát, majd szolgálattal bízta meg őt (Zsid 1:1-3). Krisztus beszélt az apostolokkal, majd kommunikátorokká nevezte ki őket (Mt 28:18-20). Krisztus követői, akik megtapasztalták kinyilatkoztatását, ma is képviselik és kommunikálják őt a világban.

Feladatunk a kommunikáció

Kommunikációról van szó a Jn 20:21-ben: „*Ahogy engem elküldött az Atya, én is elküldelek titeket.*” Krisztus elküld minket, hogy képviseljük őt, és hogy az ő elvei és módszerei szerint kommunikáljunk. A nagy misszióparancs nem csupán az apostoloknak szól, jóllehet ők voltak az első megbízottak (Csel 1:2). Ez a küldetés az egész egyháznak és minden

⁴⁸ Dr. Boross Géza: *A keresztyén kommunikáció és információ mai értelmezése* Theologiai Szemle, 1979. 3. szám, 141. o.

egyénnek szól (Róm 1:5). Az egyház tanítása tartalmazza a misszióra való felhatalmazást, de Urunk parancsa az egyház missziós felelősségét hangsúlyozza. Az egyház nem mindig tartotta felelősségének a parancs alkalmazását, és gyakran elmulasztotta továbbadni másoknak az üzenetet. Isten Igéjének megtartását úgy értelmezték: megtartani magunknak. Bibliai értelemben azonban úgy tartjuk meg Isten élő Igéjét, ha továbbadjuk azt. A keresztyén kommunikációs folyamat központi eleme a szavak használata, de önmagában az, hogy valaki hall néhány szót, nem garantálja, hogy ugyanúgy érti azokat, ahogy a beszélő. A szavak önmagukban nem csodaszerek, hasonlóak egy teherautóhoz, melyet mi töltünk meg tartalommal. Ha valaki azt mondja, hogy hisz Istenben, nem jelenti szükségképpen azt, hogy úgy hisz benne, mint a világegyetem teremtőjében, Jézus Krisztus atyjában. Jelenthet valamiféle kozmikus erőbe vagy akár önmagába vetett hitet. A buddhisták sok ugyanolyan szót és kifejezést használnak, mint a keresztyének, de teljesen eltérő tartalommal. A muzulmánok közelebb vannak a keresztyén felfogáshoz, de ők is más jelentést kapcsolnak ugyanahhoz a szóhoz.

A gyülekezet pásztorának, egy rádióbemondóhoz hasonlóan, figyelnie kell a szóhasználatra, figyelembe véve, hogy a gyülekezet – a hallgatóság – milyen asszociációkat kapcsol a szavaihoz. Ki kell választania azokat a szavakat, amelyek a helyes jelentést fogják kialakítani, máskülönben a sikeres kommunikáció vágyálom lesz csupán, nem pedig valóság. Az egyház és a modern ember közötti kommunikációs szakadék akadályozhatja Isten megismerését.

Kommunikációs módszereink

Isten a kommunikációs céljait szeretet által érte el. Ő igazán szeret minket, és megmutatta, hogy ha mi is igazán akarunk szeretni, akkor elsődlegesen mások szükségleteit kell figyelembe vennünk, nem számolva azzal, mibe kerül ez nekünk. Más szavakkal: Isten hallgatóorientáltan kommunikál. Ez a megközelítés a befogadó nagyfokú tiszteletét kívánja, továbbá azt, hogy bízunk bennük úgy, mint olyan emberekben, akiket Isten a saját képmására teremtett. Jézus megtestesülése során megmutatta nekünk az effajta megközelítés tökéletes példáját.

„Menjete el szerte az egész világba, hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek.” (Mk 16:15b) Jézus számára ez nem csupán monológ prédikációt jelentett, hanem a megtestesülést, és beilleszkedést azon emberek életébe, akikkel kommunikált. Ez a hozzáállás az emberek és kulturális környezetük iránti nyitottságot követel, és arra kényszerít minket, hogy monológ helyett dialógust használjunk. Meg kell fontolnunk a következő kérdést: elegendő időt szántunk annak vizsgálatára, hogy az üzenet milyen hatással van arra a hallgatóságra, amelynek kommunikáltunk?

Kommunikációs üzenetünk

Az evangélium hirdetésének minden szempontból lényegi eleme a Jézus személyéről szóló bibliai tanítás. A bibliai üzenet címzettje az egész emberiség, a Szentlélek pedig ma is szólhat mindenkire. A Szentírás Isten kommunikációjának része, önmagának kinyilatkoztatása. Isten világszerte egységes információkkal látta el az egyházat. Mindannyiunknak ugyanaz a Biblia van a kezünkben, ugyanazok Isten kinyilatkoztatásai.

Jézus elhozta Isten királyságát, és ebben a királyságban a béke uralkodik. Az igazi béke és a tökéletes kapcsolatok üzenetét kell kommunikálnunk az embereknek. A célunk, hogy minden kapcsolatunkban állítsuk helyre az igazi békét: kapcsolat Istennel (teológia), béke és teljesség az emberen belül (pszichológia), béke és jó kapcsolat az emberek között (szociológia), kapcsolat a teremtett világgal (ökológia). A gyülekezetben pedig egy újfajta szövetséget ismertet meg velünk: a hívők közösségét. Ő mindent tökéletessé tesz; az ő kihívása számunkra, hogy kövessük a példáját, és legyünk igazi béketeremtők.

A kommunikáció hatásai

Urunk nem állított fel időkorlátot a küldetés teljesítésére. A feladat ugyanaz marad a világ végezetéig: tanítványokká tenni minden népet, törzset, embert (Mt 28:18-20). Jézus nem adott volna ilyen küldetést, ha a cél nem lenne elérhető. A keresztyén kommunikátorok tehát nem elégedhetnek meg a csupán „részvételi” kommunikációval vagy dialógussal. Egy keresztyén bizonyos hatások elérésének céljából kommunikál. Jézus sem folytatott párbeszédet pusztán a dialógus kedvéért. Hozzá hasonlóan nekünk is más emberek szemének felnyitására kellene törekednünk. Felnyitni a szemét, hogy megértse Isten országát, lelki életében és viselkedésében változások következzenek be.

A keresztyén kommunikáció hatásainak mérése során gyakran szembesülünk lelki és teológiai akadályokkal. Némely keresztyén csoport elutasítja a hatékonysággal kapcsolatos kérdések szükségességét. Szerintük elég bízni a Szentlélekben. Mások szerint a kutatás és a kiértékelés elengedhetetlen feltétele szolgálatunknak, hiszen el kell majd számolnunk Krisztus előtt az ő gyülekezetével. A kommunikáció hatásait nem garantálhatjuk. A hatásokat nem elég egy kommunikációs esemény után mérni, hanem mérni kell hosszú távon a kognitív fejlődések, érzelmi változások, és viselkedésbeli lépések hatásait is. A kutatási módszerek azonban

túlságosan korlátozottak ahhoz, hogy a spirituális hatásokról teljes képet kapjunk, hiszen „ő (Isten) ismeri a szívnek titkait.” (Zsolt 44:22). Mégis csak ezekből tudunk következtetni szolgálatunk hatékonyságára.

A hatékony keresztyén kommunikációt legalább három nézőpont szerint kell definiálni: Isten, a keresztyén kommunikátor, és a befogadó szemszögéből.

Isten a hatékonyságot az *örökkévalóság szempontjából* fogja szemlélni. Isten célja – mint azt kinyilatkoztatásából láthatjuk – a teljes békesség (shalom), és Isten országa megvalósítása. Ezeket harmonikus kapcsolatok segítségével akarja realizálni. Isten sokkal inkább a hűséggel, és az engedelmességgel foglalkozik, mint csupán evangelizálásunk eredményével.

A keresztyén kommunikátor szemszögéből a hatékonyság a krisztusi megbízatásra adott válasz fényében vizsgálható. *„Menjetek el tehát, tegyetek tanítvánnyá minden népet, megkeresztelve őket az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében, tanítva őket, hogy megtartsák mindazt, amit én parancsoltam nektek”* (Mt 28:19-20a). Küldetésünk komplex, és az Úr sokféle lelki ajándékkal látott el minket, hogy véghezvigyük ezt az összetett megbízást. Ebből az következik, hogy senki sem vehet részt mindegyik dimenzióban. Valaki ültet, mások öntöznek, megint mások aratni fognak (1Kor 3:5-9). Arra szól az elhívásunk, hogy életünkkel és tetteinkkel tanúbizonyságot tegyünk, valamint, hogy szóban megvalljuk hitünket.

A keresztyén kommunikáció hatékonyságát a befogadó a szükségleteinek megfelelően fogja megítélni. Megtapasztalja-e az új élet örömét és teljességét Istennel és más emberekkel való kapcsolatában? Isteni beavatkozás által ez megtörténhet. A kérdés, hogy minket is fel tud-e használni ehhez a beavatkozáshoz?

A jelenlegi helyzet

A modern kommunikáció korában az egyház elvesztette a több évszázados kommunikációs monopóliumát. Napjainkban az egyház kommunikációs tevékenysége periférikus jelenségnek nyilvánítható a különféle emberi közösségekben kialakult komplex kommunikációhoz viszonyítva.

Amennyiben a kommunikáció az embereket összekötő komplex kapcsolati rendszer, úgy ennek az összeköttetésnek minősített formájáról beszélhetünk a keresztyén kommunikáció esetében. A keresztyén kommunikáció Istennek az emberrel, a teremtménnyel való kommunikációs szándékából indul ki, ennek függvénye, és ide tér vissza. Az isteni kommunikáció

az embereknek egymással és vele való *communio*-jára irányul, mely a tér és időbeli korlátokon túlmutató eszkatologikus távlatot jelzi.

Kézenfekvőnek és kényelmesnek tűnne ebből a világi kontextusból levezetni az egyház kommunikációs zavarát, de ezzel egyben azt mondanánk ki, hogy az egyház csupán tükre a körülötte lévő világnak. Jézus viszont soha nem mondta tanítványainak, hogy "legyetek a világ tükre". Ellenkezőleg: sóként, kovászként, világosságként küldte ki őket a világba!⁴⁹

A tömegkommunikációs kort kellően fel nem ismerve, az egyház olyan, mint a futballjátékos, aki a pályán van, de "nincs a labdán". Részesese is, meg nem is a játéknak. Ezért sokan elégedetlenek vele.⁵⁰ - írja TOMKA MIKLÓS.

Ma a világi kommunikációs irodalom leginkább a meggyőzés témája körül forog. A gazdasági életben ugyanis az tud sikeres lenni, aki meg tudja győzni a másikat. A könyvesboltok polcai tele vannak „menedzserkönyvekkel”⁵¹, melyek a meggyőzés mesterfogására akarják megtanítani az olvasót. Egy internetes oldalon (sajnos a címet nem jegyeztem fel) olvastam ezzel kapcsolatban egy személyes véleményt, mely megfontolandó lehet: milyen alapon állítja a minket manipulálni akaró médium, hogy az ő értékrendje a helyes, ha mindenkit igyekszik úgy befolyásolni, hogy ne kérdezzen bele? Érződik ebben a kérdésben is a manipulációtól való félelem. Egy felelősen gondolkodó nem-keresztény kérdése ez. Egyházi körökben mentesek vagyunk-e a manipuláció mindennemű megnyilvánulásától?

Egy másik kérdés a keresztyén jelenlét problémája. Só és világosság kell, hogy legyünk. Hadd álljon itt most egy hosszabb idézet GÁNC S PÉTER-től.⁵² *„Tény, hogy különböző okokból meglehetősen súlytalanok vagyunk a médiavilágban. Ez részben visszavezethető saját felkészületlenségünkre és tehetetlenségünkre. Másrészt nyilvánvaló és rejtett politikai erők egyaránt meghúzódnak a háttérben. Ebben a nem könnyű helyzetben kísért a kisebbségi komplexus. Hálásak vagyunk, hogy megszólalhatunk, hogy "megtűrnek" minket néhány percre mikrofonok és kamerák közelében (általában a hallgatottság és nézettség szempontjából legkedvezőtlenebb időpontokban). Nem hiszem, hogy indokolt ez a szinte beteges gátlássság. Anélkül, hogy kommunikációs szakemberek szerepében akarnánk tetszelegni, legyünk tudatában annak a speciális örökségünknek és küldetésünknek, amit LUKÁCS LÁSZLÓ így fogalmaz meg: "Az egyház kétezer éves tapasztalatát — kudarcaival és kísérletezéseivel együtt*

⁴⁹ Gáncs Péter: A hit kommunikációból van, Lelkipásztor, 1998. szeptember, 325. o.

⁵⁰ Tomka Miklós: Egyház és kommunikáció, *Mely rétegekkel kommunikál a magyar egyház?* in EURÓPAI SZEMMEL 1996/4. Internetes forrás

⁵¹ Például Geoffrey Moss: Az eredményes kommunikáció kézikönyve, Bagolyvár kiadó, Bp., 1998

⁵² Gáncs Péter: A hit kommunikációból van, Lelkipásztor, 1998. szeptember, 325. o.

— kínálja fel a média szakembereinek, szolgálatként és segítségként. Javasolja és örömmel elfogadja a folyamatos párbeszéd lehetőségét. Annak tudatában teszi ezt, hogy az emberi lét végső forrása és célja a Szentháromság, amely a szeretet folytonos és teljes kommunikációjában élő egység."

Feladatunk sürgető. Már Jézus korában is az volt:

„Vajon nem ti magatok mondjátok-e, hogy még négy hónap, és jön az aratás? Íme, mondom nektek: emeljétek fel a szemeteket, és lássátok meg, hogy a mezők már fehérek az aratásra.” (Jn 4:35)

Néhány megfontolható tanács

Ha szeretnénk komolyan betölteni kommunikációs, missziós küldetésünket, akkor többek között egyik legfontosabb feladatunk a "nyelvtanulás". Nem a népszerű világnyelvekről, vagy különleges, egzotikus nyelvek tanulásáról van itt szó, hanem egész egyszerűen egy olyan közös világi nyelv megtanulásáról, melynek segítségével jó eséllyel tudjuk közvetíteni a ránk bízott örömhírt. Vannak, akik ezzel szemben azzal érvelnek, hogy minden szakterületnek megvan a maga tolvajnyelve, szakzsargonja. Aki valahol otthon akar lenni, tanulja meg a hazai nyelvet. Tehát, akit érdekel a keresztyénség üzenete, vegye a fáradságot, és tanulja meg szép, kegyes, kánaáni nyelvünket. Ez az érvelés bármennyire is igaznak, jogosnak tűnik, alapvetően hiányzik belőle a felelős szeretet, a missziói lelkület. A misszionáriusok nem a saját nyelvüket erőltették rá a missziói területen élőkre, hanem ők igyekeztek elsajátítani a helyi nyelvet, és minél hamarabb lefordítani az evangéliumot az adott nép nyelvére. Ma, amikor megszólalhatunk a médiumokban, amikor missziói állomást nyithatunk bevásárlócentrumokban, akkor nem elég egyszerűen vagdalkozni az ige kétélű kardjával. Meg kell találni a közös nyelvet, a kapcsolódási pontot azokhoz, akikhez küldettünk. Persze ez mindig többséyles vállalkozás, ahol senki sem spórolhatja meg a kudarcélményeket.

Természetesen sokat tanulhatunk a médiavilág valóban profi szaktekintélyeitől is. Ne szégyelljük, hogy szükségünk lehet egyfajta egészséges reklámpszichológiára is. Bizony a "jó bornak" is kell cégér, a jó hírnek is kell megfelelő reklám. Ha sokszor el is borítanak minket az idegesítően bárgyú, és agresszívan tolakodó reklámok, azért akadnak modellértékű, jó reklámok is, melyekből tanulhatunk: hogyan nyerhetjük meg emberek figyelmét, idejét, érdeklődését. Ha megnézzük egy-egy imaházunk hirdetőtábláját (ha egyáltalában van), nem csodál-

kozhatunk, ha nincsen vonzásunk... Fontos, hogy amennyire tőlünk telik, próbáljunk jól és szakszerűen élni az írott és elektronikus sajtó egyre bővülő lehetőségeivel.

Összegzés

Krisztus egyedülálló személyiségéből indultunk ki. Áttekintettük a legfontosabb kommunikációelméleti felismeréseket. Szembesültünk a fogalom komplex jellegével. Megállapítottuk, hogy a kommunikációkutatás még kiforratlan. „Forrásban van.” Találkoztunk szellemes próbálkozásokkal, hogy modellezzék a kommunikáció jelenségét. Megállapítottuk, hogy a Szentírás kommunikációs orientációja nem vonható kétségbe. Rámutattunk, hogy Isten Krisztusban új kommunikációs csatornát nyitott meg.

Ezek után Jézus kommunikációját vizsgáltuk. „Figyelembe vettük”, hogy Jézus számára fontos volt a figyelem felkeltése, és fenntartása. Elemeztük párbeszédeit, kérdéseit. Észrevettük, hogy nem csak verbális elemek fedezhetők fel az evangéliumokban, hanem nem verbális megnyilvánulásokkal is találkozhatunk. Röviden ezeket is vizsgáltuk.

A dolgozat a mának szól. Ezt a szándékot volt hivatott szolgálni a harmadik egység. A keresztyén kommunikáció alapvető vonása a küldetés-jelleg. Jézus kommunikációját azért tanulmányoztuk, hogy a ma emberét krisztusi módon tudjuk megszólítani, és Istenhez vezetni.

Sok mindenre nem jutott időnk. A témának jó néhány leágazása lehet, mely fel sem merült még. Fontos lenne például tanulmányozni, mit hozott a pünkösöd a keresztyén kommunikációra nézve. Hogyan segíti a Szentlélek a jézusi kommunikáció mai alkalmazását? Nem esett szó a kommunikáció különböző teológiai aspektusairól (szótériológiai, diakóniai, liturgikai, és egyéb vonatkozások).

Ebben a dolgozatban azt a Krisztust igyekeztem még jobban megismerni, akinek megváltásomat, örömeimet, reményemet, és még ki tudja mi mindent köszönhetek.

Álljon itt végül egy idézet GÁNCES PÉTER tollából:

„A harmadik évezred küszöbén is bátran hirdethetjük: a Názáreti Jézus valóban Mester, a kommunikációnak is Mestere. Tanítványának lenni ma is kitiüntetés, rang és méltóság.”⁵³

Táblázat-, és ábrajegyzék

1. TÁBLÁZAT: A KOMMUNIKÁCIÓ TARTALMI ÉS KAPCSOLATI ÖSSZETEVŐI.....	11
2. TÁBLÁZAT: AZ INTERAKCIÓ-VISZONY NÉGY TERÜLETE.....	14
1. ÁBRA: A KOMMUNIKÁCIÓ ALAPVETŐ SÉMÁJA	20
2. ÁBRA: A KOMMUNIKÁCIÓ KÉPLETE	22
3. ÁBRA: A KOMMUNIKÁCIÓS SZŰRŐ.....	24
4. ÁBRA: ISTEN ÖNKÖZLÉSE AZ Ó-, ÉS AZ ÚJSZÖVETSÉGBEN.....	29
5. ÁBRA: AZ ADAPTÁCIÓ TÖRVÉNYE	43

⁵³ Gáncs Péter: A hit kommunikációból van, Lelkipásztor, 1998. szeptember, 322. o.

Bibliográfia

Lexikonok, szótárak

Bibliai Lexikon szerk. Herbert Haag, Apostoli Szentszék könyvkiadója, Bp., 1989

Idegen szavak és kifejezések szótára Bakos Ferenc, Akadémiai Kiadó, Bp., 1994

Keresztény Bibliai Lexikon I-II, szerk. Dr.Bartha Tibor, Kálvin János kiadó, Bp., 1993-1995

Könyvek

Alister McGrath: Híd, Új utak az apologetikában, Harmat, Bp., 1992

Benkő István: Krisztus, Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Bp., 1989

Buda Béla: A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei, Animula kiadó, Bp., 1994

Fercsik Erzsébet – Raátz Judit: Kommunikáció szóban és írásban, Korona Nova kiadó, Székesfehérvár, 1993

Fodorné Nagy Sarolta: A katechézis kommunikációs problémái, Theologiai doktori értekezés, Kálvin kiadó, Bp., 1996

Geoffrey Moss: Az eredményes kommunikáció kézikönyve, Bagolyvár kiadó, Bp., 1998

Hellmuth Benesch: Pszichológia, SH atlasz, Springer-Verlag, Bp., 1994

Hermann Harell Horne: Teaching Techniques of Jesus, Kregel Publications, USA, 1982

Robert E. Webber: God Still Speaks – A Biblical Wiew of Christian Communication. Nashville, 1980.

Rolf Zerfass: Nevedet hirdetem, A homiletika alapelemei, Szent István Társulat, Bp. 1995

Szűcs Ferenc: Teológiai etika, Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya, Bp., 1993

Viggo Sogaard: Media In Church and Mission, Communicating The Gospel, William Carey Library, Pasadena, California, 1993

Wacha Imre: A korszerű retorika alapjai I-II, Szemimpex kiadó, Bp., 1995

Szerkesztett művek

Béres István - Horányi Özséb (szerk.): Társadalmi kommunikáció, Osiris, Bp., 1999

Pléh Csaba – Síklaki István – Terestyéni Tamás (szerk.): Nyelv-kommunikáció-cselekvés, Osiris kiadó, Bp., 1997

Folyóiratcikkek

Boross Géza: A keresztyén kommunikáció és információ mai értelmezése Theologiai Szemle, 1979. 3. szám

Boross Géza: A kommunikáció teológiája, Lelkipásztor, 1995. december

Gáncs Péter: A hit kommunikációból van, Lelkipásztor, 1998. szeptember

Kádár Zsolt: A keresztyén kommunikáció sajátossága, Theologiai Szemle, 1993. 5. szám

Jegyzetek

Angi-Dobos Gábor által rendelkezésemre bocsátott előadásvázlatok

Multimédiás eszközök

Bibliatéka CD-ROM, CD Dealer kiadó, 2000